NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTĂ

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:

C. RĂDULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

ABONAMENTUL:
In România un an . . . . . 14 lei.
„ şease luni . . . . . „
In toate ţările uniunei poştale un an 12 „
„ „ „ „ şease luni 7 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — Bucureşti

UN NUMĂR:
25 Bani

Se găseşte cu numărul la principalele librării şi la depozitari de ziare din ţară

Preţul anunţurilor pe ultima pagină ¼ pagină: 10 lei.

No. 8. DUMINICĂ 30 NOEMBRE 1908 Vol. 5.

SUMARUL:

NOUTĂŢI:

Jubileul Impăratului Franţ Iosif.—Conferinţele d-lui A. D. Xenopol la Paris. — Universităţile din Europa şi frecuenţa lor. — Biruri noui în Germania.—Societatea positiviştilor din Franţa şi criza orientală.

POLITICĂ:

A. D. XENOPOL. *Politica exterioară a românilor şi criza actuală.*

LITERATURĂ:

ELENA VĂCĂRESCU. *Ce povesteşte viscolul.*
N. ZAHARIA. *Maxim Gorki.*

PEDAGOGIA:

G. G. ANTONESCU. *Educaţia individuală şi socială.*

ŞTIINŢĂ:

EMANOIL GRIGORAŞ. *Aviaţiunea (cu 11 ilustraţii).*

NOTE ŞI DISCUŢIUNI:

MIO. *Devine cineva institutor prin vocaţiune?*

NOUTĂŢI

Jubileul Impăratului Franţ-Iosef I.

In ziua de 2 Decembrie st. n. anul acesta, Impăratul Franţ Iosef I a împlinit 60 ani, decând guvernează popoarele adunate în jurul Casei de Habsburg. Anul 1848, anul suirei pe tron a Impăratului actual, a fost un an plin de griji. Moştenirea unchiului său Ferdinand I nu erà dintre cele mai strălucite. El lăsà după dânsul războiul în afară, şi insurecţiunea înăuntrul ţărei. Războiul contra Piemontezilor fu terminat cu bine de Franţ-Iosef I prin mijlocirea propriilor sale forţe armate, dar insurecţiunea Maghiarilor el nu o putù înfrânge de cât cu ajutorul soldaţilor Ţarului Nicolae I. După câţiva ani însă, lucrurile se liniştiră, şi Franţ-Iosef I îşi putù continuà domnia în linişte. Veni chiar o vreme, când el fu considerat de Nestorul monarhiilor europene, şi când se vorbì de imperiul Austro-ungar ca de o necesitate inexorabilă a echilibruiui european. Această vreme pare însă astăzi să fi trecut. Ultimele evenimente readuc din nou grijile pentru monarhul din Viena, şi pun în acelaş timp în discuţie legitimitatea imperiului Habsburgic.

In special la noi Românii, entusiasmul pentru bătrânul monarh este în scădere. Românii n'ar fi trebuit să fie niciodată entusiasmaţi pentru Impăratul din Viena; dar Românii sunt lesne încrezători! Curtea din Viena a stabilit preponderanţa elementului german asupra elementului slav în ţările Austriei, dând ca compensaţie Maghiarilor preponderanţa elementului lor asupra celorlalte naţionalităţi din Ungaria. Franţ-Iosef I nu numai că n'a iubit pe Români, dar a fost şi un rău voitor pentru interesele neamului românesc. El şi-a cumpărat liniştea şi gloria cu preţul multor suferinţe îndurate de fraţii noştri din partea Maghiarilor.

Mulţumită evenimentelor din urmă, politica Impăratului Franţ Iosef I a fost pusă în evidenţă, aşà că pe viitor Românii au datoria să fie mai prevăzători. Din această cauză data jubileului serbat zilele trecute n'a putut trece neobservată şi de publicul român.

* * *

Conferinţele d-lui A. D. Xenopol la Paris.

Ziarele pariziene continuă a comenta în mod elogios conferinţele pe care le ţine cunoscutul nostru academician la Paris.

Journal des Débats face asupra celei de a patra conferinţe următoarea dare de seamă:

D-l Xenopol a dovedit prin numeroase fapte că Franţa se bucură de multe simpatii în România. Limba franceză este vorbită de întreaga societate cultă; moravurile, politeţea, gustul, mobilarea, decoraţiunea—toate se inspiră de exemplul Franţii; legile sunt traduse după cele franceze. Intr'un cuvânt—civilizaţiunea română este o copie mai mult sau mai puţin fidelă a civilizaţiunei franceze. Astfel, cu toate că de vre o patruzeci de ani România este împinsă în spre influenţa germană tot spiritul francez stăpâneşte viaţa socială.

Lucru straniu însă, Franţa nu trage nici un profit pentru dânsa din această simpatie; de ex. sub raportul economic influenţa sa scade continuu şi este înlocuită de influenţa germană. Germania exportă pe an în România mărfuri în valoare de peste 100 milioane lei pe când exportul Franţii nu atinge 15 milioane. Cu treizeci de ani în urmă, la Iaşi, erau 22 magazine franţuzeşti; acum numai este decât unul; toate celelalte sunt germane.

Petrolul întrebuinţat de automobilele franceze este adus din România, dar prin intermediarul societăţilor germane şi americane.

In sfârşit, casele de comerţ franceze sunt reprezentate prin comi-voiajori germani.

Franţa face foarte rău că neglijează interesele sale în Orient,

şi mai ales în România, fiindcă un popor mare nu trebue să piardă aceea ce dobândise o odată în trecut.

Cu ocazia unei alte conferinţe ţinută la Societatea vechilor elevi ai Şcoalei libere de ştiinţe politice, d. Xenopol a revenit asupra aceluiaşi subiect cu atâta căldură, încât la sfârşitul conferinţei publicul i-a făcut adevărate ovaţiuni.

* * *

Universităţile din Europa şi frecuenţa lor.

In anul trecut, Europa a avut un număr de 125 universităţi, cari au fost frecuentate de 228.732 studenţi. In primul loc se află universitatea din Berlin cu 13 884 studenţi, care pentru întâia dată a întrecut universitatea din Paris, care a avut numai 12 985 studenţi, apoi vine Budapesta cu 6,551 şi Viena cu 6.205 studenţi. Atât în ce priveşte numărul universităţilor —21—; cât şi în ce priveşte numărul studenţilor — 49.000 — Germania vine în rândul întâi. Locul următor îl ocupă Franţa cu 15 universităţi şi 32.000 studenţi, Austro-Ungaria cu 11 universităţi şi 30.000 studenţi, Anglia cu 15 universităţi şi 25.000 studenţi, Italia cu 21 universităţi — din cari multe mici — şi 24.000 studenţi, Rusia cu 9 universităţi şi 23 000 studenţi, Elveţia cu 7 universităţi şi 6.500 studenţi, Belgia cu 4 universităţi şi 500 studenţi, Suedia cu 3 universităţi şi 5000 studenţi, România cu 2 universităţi şi 5000 studenţi, Olanda cu 5 universităţi şi 4000 studenţi.

* * *

Biruri noui în Germania.

In revista sa *Preussische Jahrbücher* (Noembrie 1908)—care e departe de a fi liberală — *Hans Delbrück* publică o cronică asupra strâmtoarei financiare în care se află imperiul Germaniei, imputând conservatorilor, că ei ar fi pricina răului.

Ca să joci rolul unei puteri mondiale — spune *Delbrück* — ai nevoe de mari cheltueli: armata, coloniile, războaiele în China şi în Africa de sud. Guvernanţii nu s'au gândit, atunci când s'a creat imperiul, de a se îngriji întâi de găsirea veniturilor. S'au făcut datorii şi acuma e vorba să se plătească aceste datorii şi dobânzile lor şi a găsi bani pentru cerinţele din ce în ce mai mari. Aceste sume se ridică la 5000 milioane pe an. Dacă la 1877 s'ar fi introdus biruri noui de 70 milioane, imperiul n'ar fi fost silit să facă datorii şi n'ar fi încărcat astăzi cu nici o sarcină.

Germania e bogată. Veniturile anuale de peste 100 000 mărci au crescut, în Baden, dela 1890 la 1900, dela 85 la 156, în Saxonia dela 244 la 403. Atunci de ce a făcut datorii? Fiindcă oamenii, cari au dobândit aceste bogăţii, au fost în contra unor biruri noi.

Din toate partidele politice, cel mai vinovat este partidul conservator. E adevărat că a votat mai multe biruri decât partidele liberale, dar numai atunci când ele cădeau mai mult în sarcina altor pături. A fost totdeauna în potriva birului asupra moştenirilor şi 'l combate şi astăzi.

Impotrivirea cea mai mare au arătat-o agrarienii. Şi câte n'a făcut statul pentru agricultură! Agricultura germană s'a desvoltat atât de mult, încât n'ar mai avea nevoie de nici o protecţiune: totuşi, protecţiunea agriculturei se menţine şi poporul întreg e apăsat. Viaţa e astăzi mai scumpă în Germania decât în Anglia, lefurile funcţionarilor au trebuit să fie mărite. Totul în hatârul agriculturei. Să nu uităm nici premiile anuale de 45 milioane ce se dau agricultorilor fabricanţi de spirt.

Parlamentul german va fi deci nevoit a se ocupă cât de curând cu birurile noi. Cu ajutorul socialiştilor, birul asupra moştenirilor ar puteà să treacă şi fără voturile conservatorilor, dar greutatea rezidă acolo, că reforma impozitelor ar trebui să fie votată în intregime, ceea ce nu se poate. Dacă prin urmare moştenirile vor fi lăsate în pace, statul va trebui să se gândească la un impozit asupra anunciurilor, pe care vor trebui să-l plătească nu ziarele, ci firmele comerciale doritoare de reclamă şi la un altul asupra societăţilor pe acţiuni; impozitul acestora din urmă ar fi în raport cu câştigul ce vor obţine.

* * *

Societatea positiviştilor din Franţa şi criza orientală

Comitetul societăţii positiviştilor din Franţa, reprezentat prin d-nii E. Corra, P. Grimanelli, Auguste Keufer, Fagnot, Ajam, Dr. Cancalon, Dr. Delbet, etc. a publicat o declaraţie prin care dezaprobă purtarea Austro-Ungariei şi a Bulgarii din ultimul timp. In acelaşi timp comitetul laudă şi îşi pune toată încrederea în activitatea partidului junilor turci. Declaraţia se termină astfel: «Positiviştii trag din evenimentele petrecute în timpul din urmă o învăţătură de mare însemnătate. Sunt două fapte cari sunt de natură a isbi spiritele. De o parte, s'a văzut că monarhul cel mai catolic dintre monarhi, Impăratul Franţ-Iosef I, acela a cărui îndoită coroană are cele mai multe titluri la bine cuvântarea Bisericei Catolice, a sancţionat prin autoritatea sa imperială planurile unui ministru cutezător, planuri cari sunt contrariu celor mai elementare regule de probitate internaţională. Dela acest act el n'a fost oprit, sau deconsiliat măcar, de puternicul său aliat, acela care şi el pontif al unei alte confesiuni creştine, are obiceiul totdeauna să strecoare în discursurile sale cuvintele de Dumnezeu, de Biblie şi chiar de Archangheli.

De altă parte, există încă la Roma în palatul Vatican, un Papă, un moştenitor al glorioasei puteri spirituale, care în alte timpuri vorbia în numele unei credinţe vii, şi care ştiă, sub puterea sacţiunei de care dispuneà, să amintească puternicilor zilei de datorie, de preceptele Evângelii, sau cel puţin de poruncile Decalogului! Dar şi de data aceasta, Papa tace şi se dezinteresează în faţa unei nedreptăţi, fără a se gândi să o prevină, să o repare, sau cel puţin să o condamne!

Prin urmare, odată mai mult, se constată insuficienţa crescândă a moralei teologice şi abdicarea vechei puteri spirituale. Odată mai mult se impune necesitatea de a solidarizà, nu numai pe oameni, dar şi popoarele şi Statele, prin mijlocirea unei morale positive puternice, şi de a preparà astfel ridicarea unui nou apostolat spiritual, care fiind interpretul competent şi respectat al forţelor morale ale timpului, să poată provocà, dirijà şi susţine efectiv, în numele ştiinţei şi a umanităţii, reacţiunea conştiinţei publice în contra puterilor materiale de tot felul. Aceastà sarcină se impune pentru a micşorà răul profund pe care îl produce anarhia armată dintre popoare». *(Les Documents du progrès.* Décembre 1908.)

BIBLIOGRAFII

POLITICĂ

La question serbe, journal hebdomadaire, Belgrade. 15/28 Nov. 1908.

Opinii, săptămânală. Ploeşti.

LITERARĂ

Luceafărul, No. 23 Sibiu.

Olivier Goldsmith, Vicarul din Wakefield (trad. Ghûl) Biblioteca pentru toţi No. 375—376.

Revista idealistă, Mai şi Iunie 1908.

Em. Grigorovitza, Schitul Cerebucului. Editura Librăriei Naţionale Bucureşti.

Revista Asociaţiei Invăţătorilor şi Invăţătoarelor din România Sept.—Oct. 1908 Buzău.

Biblioteca Academiei Române. Creşterea colecţiunilor în anul 1908, Aprilie Iunie.

Sămănătorul, 23 Noembrie 1908.

Convorbiri critice, 15 Noembrie 1908.

POLITICA

POLITICA EXTERIOARĂ A ROMÂNIEI ŞI CRIZA ACTUALĂ

I

Este primit ca principiu netăgăduit în unele state, între cari intră şi al nostru, că politica exterioară trebue să fie păstrată numai capului lor. Voim să arătăm în rândurile următoare, rătăcirea acestei păreri.

Înţelegem această păstrare a îngrijirei de soarta din afară a ţărilor, capilor lor, acolo unde ocârmuirea are forma absolută; dar în statele constituţionale în care predomneşte principiul că poporul îşi conduce soarta, este straniu şi neînţeles ca politica exterioară care poate atinge cu de-a întregul existenţa statelor, să fie lăsată tocmai pe seama elementului neresponsabil al constituirei lor.

Ştim bine că actele exterioare închiate de capul statului sunt contrasemnate de ministrul de externe. Dar când se primeşte principiul că principele conduce politica exterioară, atunci responsabilitatea ministrului are numai menirea de-a acoperì pe aceea a capului statului,— este o responsabilitate pe hârtie; căci actele sunt doară numai rezultatul unor lungi lucrări şi tratări premergătoare, şi când a ajuns trebile la semnarea lor, lucrarea diplomatică condusă de monarh este ajunsă la capătul ei. Această părere, că monarhul trebue să conducă politica exterioară este o rămăşiţă a ideei absolute în statele Constituţionale şi anume în acele în care principiile constituţionale au pătruns numai la suprafaţă şi care se află—pentru a zice astfel—într'o perioadă de trecere între absolutim şi constituţionalism.

In statele republicane, orice s'ar zice asupra modului cum guvernul conduce politica exterioară, nu se poate susţine, că ar predomnì părerile şi mai ales simţimintele capului statului,— pe când în statele monarhice, relaţiile personale între monarhi, legăturile lor de familie şi de prietenie înrâuresc politica exterioară, adese ori în dauna intereselor celor mai vădite ale popoarelor. Dintre statele constituţionale numai Anglia seamănă în privinţa conducerei politicei exterioare cu un stat republican; căci numai aici s'a realizat principiul constituţional că «regele domneşte, nu ocârmueşte». Anglia este cu adevărat un stat republican, în frunte cu un preşedinte ereditar. De aceea numai în Anglia dintre statele monarhice, dela aşezarea definitivă a Constituţiei nu s'a văzut niciodată ca tendinţele regilor să fie în discordanţă cu interesele exterioare ale poporului, pe când în celel'alte state monarhice, conducerea politicei exterioare este adesea ori în contrazicere cu aceste interese. Aşà în Italia, este cunoscut că nu există stat şi locuitori (nu putem zice popor) mai urgisit decât Austriacii. Cu toate acestea Italienii sunt nevoiţi să sufere jugul triplei alianţe şi numai mişcările violente provocate de uzurpările Austriei vor silì poate pe rege să îmbrăţişeze în privinţa relaţiilor cu Austria, simţimintele poporului.

Foarte însemnate sunt faptele petrecute de curând în Germania şi opoziţia îndărătnică pe care atotputernicul împărat german a întâlnit-o în presă şi parlament, contra modului său de a conduce politica exterioară a statului. In urma nenorocitului interwiev dat de Vilhelm al II-lea unui ziar englez, prin care împăratul avuse marea nechibzuinţă de a dà pe faţă simţimintele duşmăneşti ascunse ale poporului german contra Angliei, prin care apoi mai provocà Japonia şi China, arătând că sporirea flotei germane s'ar face în contra pericolului galben, (şi altele de acelaşi calibru) parlamentul cu drept cuvânt, îngrijit de modul cum împăratul înţelegea să conducă politica externă a Germaniei, fără ştirea şi consimţimântul şi deci fără răspunderea cancelarului, a aruncat această răspundere asupra însuşi împăratului, protestând cu energie contra tuturor gravelor destăinuiri făcute de Wilhelm al II-lea în ceeace priveşte interesele exterioare ale Germaniei şi cerând în chipp stăruitor ca împăratul să-şi înfrâneze vorbele. Insuşi cancelarul, pentru a-şi scăpà situaţia, a fost nevoit să declare, că dacă împăratul mai repetă asemenea greşeală, nu numai el, dar nici un alt cancelar viitor, n'ar mai puteà duce o asemenea sarcină.

Aceste exemple să fie îndeajuns pentru a dovedì că popoarele care prin organizarea constituţională au căutat să aducă conducerea trebilor lăuntrice în mâinele naţiunei, tind acuma tot mai mult a aduce în aceleaşi mâini şi conducerea politica exterioare şi că deci principiul arătat mai sus, că poliţiea exterioară trebue păstrată capului statului este un principiu învechit şi care trebue părăsit în conducerea vieţei popoarelor.

II

Să cercetăm acuma cum stau lucrurile la noi în ţară.

Monarhul are legături de înrudire, de dinastie şi, ca om, legături de prietenie cu alţi monarhi ai Europei, cari legături nu pot rămâne fără înrâurire asupra conducerei politicei exterioare întru cât *el conduce această politică*. Din cauza legăturilor dinastice am fost aduşi în concertul triplei alianţe care, cu toate că a avut şi efecte priincioase asupra consolidărei noastre politice, dar tocmai din pricină că a fost rezultatul mai mult al plecărei personale a capului statului către acea combinaţie politică, decât acel al intereselor ţărei noastre, au avut pe de altă parte şi rezultate rele.

Acestea privesc mai ales raporturile noastre cu Austria, faţă cu care am stat totdeauna cu mâinile legate din cauza înglobărei în tripla alianţă şi din aceea a relaţiilor personale de prietenie între monarhul nostru şi împăratul Francisc Iosif.

Şi cu toate acestea, desfăşurarea întregei noastre istorii de până acuma, trebuià să ne arate că Austriala început şi Austro-Ungaria dela 1867 înainte, era statul cel mai duşman al Statului şi poporului nostru.

Fără a pătrunde prea adânc în trecut, la epoca lui Mihai-Viteazul sau la scopurile de anexare ale ţărilor române din partea Austriei în tratatele premergătoare păcei dela Carlovitz 1699, găsim că prin tratatul dela Passarovitz (1718) Austria smulge Oltenia din corpul Munteniei. Şi dacă, ca nu putù menţine această pradă

din cauza războiului nefericit purtat de ea cu Turcii şi sfârşit în dauna ei, prin pacea dela Belgrad (1739), ea izbutì a îndrumà sfâşierea Poloniei şi ca o urmare a acelui mare succes diplomatic—aşà se numesc crimele săvârşite de state—ea răşluì din trupul Moldovei dulcea şi frumoasa Bucovină, prin nişte mijloace atât de necinstite şi de desbrăcate de orice morală, încât rămâi uimit când citeşti documentele ce le conţin şi cari documente au fost date la lumină fără ştirea şi fără voia guvernului Austriac.

Scopul de a anexà ţările Române se reînoì cu prilejul războiului Crimeei, când Austria le ocupă şi fu nevoità a le părăsì numai după foarte energice stăruinţi din partea celorlalte puteri.

Dar Austria luându-şi rămas bun dela ideea încorporărei, se silì a urmà mai departe exploatarea lor economică, după cum era sfătuită de economistul austriac Stein. Tot din această pricină, a tendinţei exploatărei economice, Austria se opuse cu atâta stăruinţă la Unirea ţărilor române, ştiind bine că întărirea organismului lor politic va aveà de efect stăvilirea acelei exploatări. Este cunoscut câtă perfidie se ascundeà în propunerea Austriei făcută în congresul de Paris, de a nu se procedà la Unirea Principatelor înainte de-a se face o anchetă în ele asupra dorinţei ce ele ar manifestà privitor la viitoarea lor organizare. Austria şi cu aliata ei în această privinţă Turcia, sperau că vor puteà stoarce prin presiuni dela Moldova, care trebueà să piardă prin Unire capitala ei, un vot al divanului ad-hoc, protivnic acestei contopiri şi documentele timpului sunt pline de strigătele de disperare ale partidului unionist din Moldova în contra josnicelor uneltiri ale agenţilor austriaci din acestă ţară.

Când cu alegerea îndoità a lui Cuza-Vodă, Austria voià să intre cu armatele în Principate pentru a distruge ceeace un avânt al cugetului naţional săvârşise într'un mare moment de patriotică încălzire şi numai isbucnirea războiului cu Franţa pentru Piemont zădărnicì duşmăneştele ei scopuri.—La 1866, când Românii putură realizà ultima dorinţă manifestată de ei prin divanurile «ad-hoc» pentru asigurarea viitorului lor, aducerea dinastiei străine în tronul României, viitorul nostru rege trebuì să treacă travestit şi cu pericolul vieţei prin Austria şi, după a lui fericità sosire pe pământul românesc, Austria voià iarăşi să spulbere cu armele această nouă întărire a neamului românesc, când războiul cu Prusia stânjenì această nouă manifestare duşmănească.

După ce Austria devenì Austro-Ungaria la 1867 se adaose la duşmănia ei de Stat acea de rasă a Ungurilor contra Românilor. Ea urmărì pe de-oparte vechea ei tendinţă de a ne robì economiceşte precum pe de alta se năpustì cu furie asupra fraţilor noştri Români de peste munţi pentru a stinge în ei facla gândirei naţionale ce se aprinsese aşà de frumos dincoace de piscuri.

Raporturile noastre economice cu împărăţia vecină deveniră numai mijloace de exploatare puse de ea în lucrare asupra ţărei noastre. Călcând convenţia comercială încheeată cu ea în 1875, Austro-Ungaria oprì prin măsuri samovolnice intrarea vitelor noastre pe pieţele ei, pe când revărsà asupra ţărei noastre preţiosul fabricaţiilor sale proaste şi calpe? După încetarea războiului vamal la care am fost nevoţi să recurgem pentru a ne apărà avuţia, am fost siliţi la sfârşit să primim la reînoirea convenţiei excluderea exportului vitelor noastre în Austro-Ungaria, şi acuma când s'au început din nou tratările pentru încheerea unei noui convenţiuni, Austro-Ungaria ne opune aceeaşi rea voinţă, aceleaşi piedici menite a asigurà foloase numai ei, iar toate daunele să fie revărsate aspra capului nostru. Cine nu-şi aduce aminte de sbuciumul ţărei noastre, când cu chestia Dunărei, când Austro-Ungaria tindeà să pue mâna pe marea noastră arteră fluvială şi pe partea pe care ea nu mai este stat riveran; a trebuit numai energia purtărei noastre pentru a face ca stipulaţiile convenţiei în chestia Dunărei şi care dădeà poliţia apelor noastre monarhiei Austro-Ungare să rămâie scrisă numai pe hârtie.

Ungurii pe de altă parte grămădeau tot mai multe lovituri asupra fraţilor noştrii de peste munţi pentru a sfărâmà forma specială de gândire pe care natura a sădit-o în creerul românesc.

Fiecare lovitură dată fraţiior noştrii are un lung răsunet în întregul neam şi mai ales în noi Românii din România liberă, cari prin împrejurări suntem puşi în capul întregului popor pentru a-i conduce destinele.

Este deci învederat că suntem împinşi în chip fatal la duşmănii contra monarhiei Austro-Ungare şi nu se poate admite ca în criza actuală care bântue tot Orientul să păstrăm faţă cu dânsa, din cauza unor simţiminte personale a conducătorilor, legăturile de prietenie cu monarhia vecină.

Ce este de făcut?

III

Prin anexarea Bosniei şi Herţegovinei, s'au deslănţuit în întreaga peninsulă balcanică nişte complicaţii politice, care după toate probabilităţile nu se vor puteà deslegà decât prin sabie. Incercările de-à se împăcà lucrurile printr'un congres par a devenì zadarnice şi toate semnele unei încordări crescânde se arată în toate părţile atât Turcia cât şi Serbia şi Muntenegru se arată hotărîte a nu îngăduì această cucerire în plină pace, care a intrat de mult în obiceiurile Austriei. Bulgaria pare a fi fost împinsă de Austria la declararea independenţei; nu se ştie însă acuma, după cea făcut lovitura, dacă pentru a căpătà sancţiunea ei, nu se va alià cu Turcia în contra Austriei.

Pe de altă parte Italia merge cu paşi hotărîţi către desfacerea ei din alianţa austro-germană. Tripla alianţă a trăit.

Noi nu putem stà cu nici un preţ nepăsători faţă cu focul ce se va încinge şi ***se impune neapărat o înţelegere cu popoarele cari au interes de-a combate pe Austria.*** In caz de rezultat favorabil, vom puteà iarăşi încorporà cel puţin dulcea şi frumoasa Bucovină. Şi că rezultatul va fi favorabil putem să fim aproape siguri, căci ferberile naţionale din Austria vor ajutà prin revoluţii lăuntrice la slăbirea monarhiei Habsburgilor şi Francisc Iosif va vedeà stingându-se statul pe care Rudolf, sau mai bine Albert, l-a întemeeat cu 500 de ani în urmă.

Ar fi o crimă în contra naționalității noastre ca cu prilejul acestei prăbușiri să nu întregim iarăși corpul nostru ciuntit într'un mod atât de nedrept de către Austria.

Credem că înțelepciunea Regelui nostru îl va sfătui să se supună și el dorinței poporului, cum s'a supus capul casei Hohenzolern, împăratul Wilhelm al II-lea, dorinței poporului german. Iar dacă în contra așteptărei ar fi să precumpănească simțimintele personale asupra interesului obștesc al țărei și al Neamului Românesc, atunci să ne aducem aminte că a trecut timpul când politica exterioară erà privilegiul păstrat capului statului.

A. D. XENOPOL

LITERATURA

CE POVESTEȘTE VISCOLUL

Alaltăeri, pe toată întinderea stăpânită de fereastra mea, în clipa când, sfârșită munca zilnică, mă lăsai pe gânduri, zăpada începeà să fulguiască încet, o zăpadă ca diamantul de frumoasă, ce cădeà din nourii străvăzători și părea petala nenumărat de bogată a vreunei crisanteme ca cerul, care nu se mai sfârșește... Da, erà chiar zăpada noastră, zăpada dela răsărit, atât de deosebită de surorile ei dela apus și atât de împodobită de lumină. Un fel de dragoste și un fel de bunătate coborau în mine cu ficcare din aceste scântei albe și plăpânde, o bunătate de artist, o dragoste nemărginită de țara mea. Și din dragostea și bunătatea asta mă cuprinse o tristețe a cărei pricină nu mi-o deslușiam la început. Dar e sigur că la fiecare din atingerile lui cu frumusețea și cu flacăra, sufletul se înalță și se apleacă ca o țâșnire de apă ce se coboară iarăș spre isvorul de unde a ieșit. Puțin câte puțin vântul începeà să bată... în șoapte mai întâi, și pe aripe ușoare, dar la fiece suflare, putereà, vuetul, creșteau, iar fulgii, la început atât de liniștiți, tot mai mult cădeau vârtej... O, tu ești viscolul tânăr, viscolul dintâi al iernei, murmurai atunci. Tu ești, frumosule cavaler în alb, tu ești. Cum îți știu de bine sgomotul ce aduci cu tine și nebuniile minunate și goanele nebune ce porunceai închipuirei mele să le facă... Dar astăzi sunt mai înțeleaptă, vreau să te ascult și să te silesc să-mi spui tainele tale toate, și ale neamului peste care, de veacuri întregi, chiar în aceiaș clipă a anului, și în ceasurile purerea aceleași, îți plimbi încoaci și încolo fâlfâitoarele penișuri, și strigătele tale... Ce suntem oare? și ce vom mai fi? O viscol de iarnă, ca și tine—nu-i așà—noi bătrâni și tineri, ne sbuciumăm și pașii noștrii ridică țărâna de pe drumuri.

Ce suntem oare? Și ce vom mai fi? Așezați în pragul Europei, legănați de vijelii, neliniștiți, nelămuriți, ce ne mai trebuește pentru ca rădăcinele noastre să nu mai tremure în pământul în cari s'au afundat?

— Mai mult ideal și mult avânt! Mi se părea că aste vorbe pluteau în vălmășagul vijeliei splendide, cuvinte pe cari cu mâinile lor ca sideful le înșiruiau pe geamurile tremurânde. Și ca să înțelegem, ca să lucrăm, ce ne trebue, spune-mi, viscol tânăr, ce ne trebue?

— Înflăcărare... înflăcărare... mai multă viață... mai multă veselie și mai ales mai multă iubire...

— E adevărat curată zăpadă, așà e, îngrozitorule vânt... In afară de căutarea intereselor înguste, nici o bucurie nu tresare în sufletul acestui neam, care atât a suferit și care atât a trebuit să vroiască și a trebuit să învingă. Adevărat, înflăcărarea rodnică nu-i ridică pleoapele și nu bate în vinele lui pe cari le apasă o frigură lâncezitoare. Cu toate acestea păstrează în inima lui câțiva din acei sublimi inutili ce se chiamă poeți...

— Nimeni nu-i ascultă, așà plânge vântul...

— Și câțiva din acei striviți ce se numesc genii.

— Sunt înăbușiți, așà urlă vijelia. Și câțiva din acei barbari stăpânitori ce-și zic frați, fiindcă voiesc să libereze pentru a înlănțui în urmă cu noui lanțuri...

— Nimeni nu-i cunoaște, spune furtuna... Atunci... atunci... trebue să desnădăjduim... O, nu...

Ce suntem oare? Și ce vom mai fi? mă tot întrebam... Crepusculul ploua pe vârtejul vuetelor și mișcarea regulată a zăpezii se făcеà tot mai deasă, țesând un zid alb în văzduh... Toate culorile celelalte muriseră. Nu mai rămăsese din ziuă decât un întunecat apus... Așteptai... In sfârșit noaptea își întinse pânzele... Intunericul luă vijelia în brațele lui și o făcù nevăzută... Atunci urâciunea fără chip strigă prelung un sfat aspru:—Ascultă-ți sufletul tău... Apleacă-ți urechea la vocea sângelui. Respinge ce ți-a venit din afară. Fii tu însu-ți! Reazimă-te pe pornirile tale firești; studiază-le; coboară în adâncul neamului tău vechiu și trainic și acì vei aflà tăria, dorința, gustul de muncă nobilă și nesfârșită... Chiar cu aste vorbe eu tot mai desnădăjduiam, și cu fruntea între mâini, singură dinaintea ferestrei ce se cutremura, strigam:

Cine suntem? Și ce vom mai fi?

ELENA VĂCĂRESCU.

MAXIM GORKI

I

Fiind rugat de către editorul scrierilor sale, ca să-și scrie biografia,—Maxim Gorki i-a răspuns următoarele: «La 1878 am fost ucenic la un cismar; în 1879 am fost ucenic la un desenator de mostre; în 1880, băeat la bucătărie pe un vapor; în 1884, servitor; în 1885, brutar; în 1886, corist; în 1887 vindeam mere pe stradă; în 1888 am voit să mă sinucid; în 1890 am fost copist la un advocat; în 1891 am călătorit pe jos în Rusia; în 1892 mi-am publicat întâiul roman».

După cum se vede din această schiță biografică, Gorki a fost un vagabond în adevăratul înțeles al cuvântului. Dușman al vieței sedentare și refractar la viața socială; el și-a petrecut timpul, rătăcind din loc în loc, fără ca să se poată fixà definitiv nicăeri.

Gorki — al cărui nume adevărat este *Pjescov* — s'a născut la Nijni-Novgorod, în anul 1868 sau 1869.—Data exactă a nașterii lui nici el nu o știe.

Dânsul a rămas orfan de timpuriu și a fost nevoit să-și câștige existența prin propria lui muncă. N'a urmat în nici o școală. Moșul său l'a învățat să citească; iar

cele dintâiu scrieri pe care le-a citit, au fost psalmii şi cărţi de rugăciuni. A început să-şi facă o cultură mai serioasă, când s'a aflat ca băeat de serviciu la bucătăria unui vapor. Bucătarul a contribuit mult la aceasta, procurându-i cărţi de *Gogol*, *Dumas* tatăl, etc.

În anul 1888, se duse la Kazan, pentru ca să urmeze cursurile universitare; dar văzând că nu poate face aceasta din cauza complectei lipse de mijloace, se disperă atât de mult, încât încercă să se sinucidă, împuşcându-se cu un revolver. Rana pricinuită l'a făcut să sufere mult timp. Din cauza slăbiciunii organizmului său, a fost scutit de armată.

În 1890, Gorki a intrat copist la un advocat, numit *Lanin*, căruia—după propria sa mărturisire—'i datoreşte adevărata lui cultură fundamentală.

Gorki niciodată nu s'a putut împăcă pe deplin cu formele societăţii civilizate. Din acest punct de vedere este interesantă o mărturisire, pe care o face în celebra sa nuvelă *Konovalov*.

«Trebue să te fi născut într'o societate supusă la numeroase regule, pentru ca să ai răbdare, să trăeşti în mijlocul ei întreaga viaţă şi să nu doreşti să părăseşti această sferă de convenienţe supărătoare, de minciuni mărunte şi veninoase consacrate prin obiceiuri, de ambiţii bolnăvicioase, de sectarism îngust, de felurite forme lipsite de sinceritate; într'un cuvânt de toată această vanitate a vanităţilor care-ţi îngheaţă inima, îţi conrupe mintea, şi care cu atât de puţină dreptate se numeşte civilizaţie. M'am născut şi am crescut în afară de această societate şi pentru acest motiv care-mi este preţios, nu pot să mă îndop de cultura ei, fără ca să simt nevoe, din când în când, să es din cadrul ei îngust, pentru ca să mă repauzez de numeroasele încurcături, de rafinăriile bolnăvicioase ale acestui fel de existenţă.

«La ţară viaţa este tot atât de copleşitoare, de tristă şi de plicticoasă ca şi printre oamenii culţi. Cel mai bun lucru este, să rătăceşti prin uliţele cele mai sărăcăcioase ale oraşelor unde, cu toate că murdăria este foarte mare, totul este mai simplu şi mai sincer; sau, mai cu seamă, să cutreeri câmpii şi drumuri, ceeace este totdeauna interesant, căci îţi înviorează moralul şi nu necesitează alte mijloace de transport de cât picioare bune» [1]).

II.

Citind pe Gorki, îţi este cu neputinţă să nu-ţi aminteşti de *refractarii* [2]) lui *Jules Vallès* sau de boemii [3]) lui *Henri Murger*; căci între eroii tuturor acestor scrieri sunt multe puncte de asemănare. Mai întâiu, sunt nişte răsvrătiţi, nişte oameni cari — după cum spune *Konovalov* — duc o viaţă a parte, trăesc pe cât e cu putinţă, în afară de societate. Şi pentru ce aceasta? Fiindcă nu sunt ca toată lumea. Toţi sunt *inadaptabili*. Ca să-i socotim că sunt fericiţi,—aceasta ar fi o mare greşeală; fiindcă nu se poate simţi astfel, decât cel care se acomodează cu o anumită stare de lucrări. Şi de aceea i vedem pe toţi căutând mereu să uite realitatea: unii îmbătându-se de iluzia unei transformări sociale radicale, cum sunt refractarii lui *Vallès*; ceilalţi căutând să-şi omoare plictiseala, în destrăbălare şi vagabondaj.

Unii psihiatri socotesc pe biblicul *Jidov rătăcitor* ca un tip legendar, a cărui legendă s'ar fi format în felul următor. S'a observat, din când în când, poposind la spitale din localităţi diferite, câte un om, de regulă Ebreu, prezintând oarecare turburări nervoase şi fiind doborât de oboseala unei lungi călătorii, întreprinsă de altfel fără nici un scop, dar numai din cauza unei îmboldiri lăuntrice, de a cărei natură nici el singur nu-şi da socoteala. Şi cum ei se aseamănă unii cu alţi ca înfăţişare mai ales, poporul ar fi creat legenda, că este vorba de unul şi acelaş om, numit cu numele generic de Jidovul rătăcitor.

Ceea ce caracterizează pe vagabonzi, este tocmai această impulsie oarbă de a se mută din loc în loc.

Iată felul cum se exprimă, în această privinţă, un tip al lui Gorki. «Pe pământ—spune dânsul—se află o categorie de oameni, cari s'au născut din Jidovul rătăcitor. Originalitatea lor stă în faptul, că nici o dată nu-şi pot găsi un loc în care să se fixeze pentru totdeauna. Ei sunt veşnic doritori de ceva nou.... Cei meschini sufăr de neplăceri meschine: când nu pot să-şi găsească un pantalon după gustul lor, se simt nenorociţi. Cei cari sunt mari nu-şi găsesc alinare în nimic, nici în avere, nici în femei, nici în măriri. Oamenii de acest fel nu sunt iubiţi; ei sunt nesuferiţi şi obrasnici» [1]).

Un tip clasic şi real în acelaşi timp, de vagabond, descris de *Gorki*, la care impulsiunea de a rătăci din loc în loc era aproape o manie, este *Konovalov*. De o inteligenţă rară, cu o simţire foarte vie şi cu un spirit de autoanaliză pătrunzător, ar fi putut să ajungă un om mare, dacă n'ar fi fost stăpânit, din când în când, de accese acute de plictiseală, pe care căută să o înlăture prin vagabondaj şi alcoolizare. «Vezi tu, — spune dânsul lui *Gorki* — câte o dată mă coprinde urâtul, un urât atât de mare, în cât nu mai pot să trăesc chiar de loc. Este ca şi când aş fi singurul om în lume şi în afară de mine nimic n'ar mai fi. Şi totul îmi devine atunci nesuferit, totul! Imi sunt o grea sarcină, şi dacă vieţuitoarele toate ar muri, puţin mi-ar păsà. De bună seamă că sunt bolnav, de bună seamă că asta este o boală. Aceasta m'a îndemnat la băutură.. Mai nainte nu beam» [2])

«Cine este de vină că beau? Pavel, fratele meu, nu bea. El are brutărie la Perm. Şi eu lucrez tot atât de bine ca el şi cu toate astea sunt o haimana şi un beţiv, un desmetic, un om fără nici un căpătâiu. Şi totuş suntem fiii aceleiaş mume. Şi el este mai tânăr decât mine. Prin urmare, ***trebue să fie în mine ceva ne la locul lui. Nu m'am născut cum trebue să te naşti.*** Chiar tu singur spui, că toţi oameni sunt la fel: se nasc, trăesc cât au de trăit şi mor. Pe când eu merg pe altă cărare de cât ceilalţi. Şi nu sunt numai eu singur aşà; ca mine sunt mulţi. Noi suntem altfel de fiinţe şi

1) Gorki, *Les Vagabonds*. Trad. par. I. Strannik. Paris 1906. pag. 216.
2) Vallès (Jules), *Les Réfractaires*. Paris. 1881. Charpentier.
3) Murger (H), *Scènes de la vie de Bohême*. Paris. C. Lévy.

1) *Vagabondul*.
2) *Les Vagabonds*. pag. 160

nu facem parte din nici o breaslă. Noi trebuie să fim socotiți altfel decât ceilalți... și în potriva noastră trebuesc altfel de legi, foarte aspre, pentru ca să ne desrădăcineze de viață. Căci nu suntem buni de nimic; aducem umbră degeaba pământului și stânjenim pe ceilalți. Cine este greșit față de noi? Noi suntem greșiți față de viață..... Căci suntem lipsiți de plăcerea de a trăi și de ori ce altă simțire față de noi înșine..... Mumele noastre ne-au născut într'un ceas rău; asta e totul!»[1]).

Konovalov, așà cum ne este zugrăvit de către *Gorki*, este înzestrat cu *conștiința morală*, ceva excepțional la un vagabond.

Căci de obiceiu vagabonzii sunt lipsiți de ceeace se numește simț moral. Ei nu știu ce este remușcarea și, prin urmare, săvârșesc o faptă rea, cu surâsul pe buze. Tipuri de acest fel sunt foarte comune printre vagabonzi; de aceea le găsim aproape în toate scrierile lui Gorki. Astfel, în *Malva* este zugrăvit tipul femeei perfide, care-și face plăcere să vâre zizanie între bărbații ce o înconjoară și chiar între tată și fiu. In gura ei găsim cinica mărturisire, că ar dorì ca toți oamenii să fie niște sfârleze pe care ea, la un moment dat, să le învârtească prin propria ei voință. Dânsa are un dispreț suveran pentru femeile oneste și muncitoare, pe care le socotește ca roabe ale bărbatului și familii.

E ciudată concepția ce o au vagabonzii despre libertate; căci, trebue să știm, că dânșii se socotesc ca oamenii cei mai liberi.

Konovalov face unui tovarăș al său ciudata mărturisire: «Eu, frate, m'am hotărât să cutreer pământul în lung și în lat. Aceasta este ceeace am mai bun de făcut. Umbli, vezi lucruri noi... și nu-ți turburi mintea cu nimic. Te bate vântul și-ți pare, că el scutură toată pulberea care-ți acopere sufletul. Ești liber și ușor. Nimic nu te stânjenește... Dacă ți-e foame, te oprești, muncești pentru 50 de copeici; dacă nu e de lucru, cere pâine și ți se va da. Și astfel vei vedea multe lucruri, multe și felurite frumuseți»[2]).

Stranie concepție despre libertate! Este ușor de văzut, că vagabonzii sunt sclavii unei iluzii. Imi amintesc de un tânăr lipsit cu totul de mijloace, care-și petrecea tot timpul prin berăriile sau cafenelele unde consumația nu e obligatoare, și al cărui nutriment deseori constà numai în pâine și apă. Idealul său visat erà să-și găsească o slujbă de copist. Și-i sclipeau ochii de emoție, când se gândeà la plăcerea ce va simți, la încasarea lefii. Cu toate acestea, când a fost numit funcționar par'că i-a părut rău. De ce aceasta? Căci libertatea lui erà știrbită, căci trebuia să se înhame la un jug, să se supună unei munci reglementate. El nu aveà în vedere faptul, că e cu mult mai preferabilă această sclavie, decât aceea a nevoilor din tot momentul.

Ei bine, și cu vagabonzii se petrece cam acelaș fapt. Ei preferă mai bine lipsa ori cărei ocupații, unită cu chinurile veșnice ale frigului și foamei, decât munca impusă.

De altfel acest fenomen se observă des și la alte categorii sociale. Ce sunt, bunăoară, așà numiții, «declasați», decât niște oameni cari s'au abătut dela calea cea dreaptă pe care cineva trebue să o urmeze, pentru a se ridicà la o poziție socială anumită,—și au urmat alta care nu i-a dus la nimic. Când ai în sufletul tău scânteia geniului, atunci te poți ridicà cu mult mai presus decât ceilalți, cu toate că—sau tocmai pentru că—nu urmezi căile bătătorite de către dânșii. Un exemplu care ilustrează aceasta, este însuși Gorki. Câte mediocrități nu sunt înarmate cu diplome și paradiplome universitare; și cu toate acestea cine le știe, cine le cunoaște și cine le va cunoaște!

In ceeace privește lipsa simțului moral, aceasta nu este de ajuns, ca să explice starea josnică a vagabonzilor. Căci mulți dintre cei cari trăesc în societate nu-l au și cu toate acestea s'au ridicat la situații înalte. Ceea ce le lipsește vagabonzilor, este *îndemânarea* și *spiritul de disciplină*.

Mentalitatea lor este foarte complexă și unii dintre dânșii sunt înzestrați cu calități sufletești distinse; dar care, din nenorocire, sunt covârșite de prea mari defecte. Puterea de observație este la unii uimitoare chiar, și intuiția psihologică, acest dar atât de prețios de a citi dintr'o dată într'un suflet, este mare.

Iată o reflecție a lui *Konovalov* despre literați: «Ei trăesc, acești oameni, și văd viața, și-și adapă sufletul cu întreaga ei amărăciune. Ochii lor trebue să fie niște ochi extraordinari!.., Și sufletul lor de asemenea... Ei privesc viața și se întristează... Și toată această tristețe ei și-o descarcă în cărți... Dar aceasta nu-i ușurează, căci sufletul lor este rănit și tristețea nu o poți înlătura nici chiar cu focul. Atunci, nu-ți rămâne decât s'o înneci în rachiu... Și ei beau...

Și adevărul e, că ar trebuì încurajați. Nu e așà? Căci ei înțeleg mai multe de cât alții, și arată răul. Ce sunt eu bunăoară? O haimana, un desculț, un beție și un țâcnit. Viața mea este cu totul de prisos. Căci, dacă te gândești mai de aproape, pentru ce trăesc și cui sunt trebuincios? N'am nici un adăpost, nici nevastă, nici copil... și nici măcar dorința ca să am. Trăesc și mi-e urât. De ce? Nu știu nimic. Cum să zic? *o scânteie lipsește sufletului meu.* În sfârșit, *îmi lipsește cevà*, și iată totul! Ai înțeles? Și uite, caut, și mi se urăște, și ce este cu mine nu știu...[1])

Un alt caracter de căpetenie al mai tuturor vagabonzilor, este *cinismul*. Ei batjocoresc tot, și calcă în picioare orce principiu de morală. De altfel este și firesc aceasta, din partea unor oameni ale căror mijloace obișnuite de existență sunt furtul și cerșetoria. Fondul lor sufletesc este răutatea; însă unii sunt mai mult *înrăiți* decât răi. Maltratările ce sufer din partea celorlalte categorii sociale și disprețul atât de firesc al acestora față de apucăturile lor, produc în sufletul vagabonzilor un fel de amărăciune, care cu timpul crește și se preface în aversiune, față de aceia în paguba sau din mila cărora trăesc. Ca orce «umiliți» și «ofensați»; ei urăsc pe aceia care-i umilesc și-i ofensează.

Cu toate acestea, în sufletul unora dintre acești nenorociți se poate să încolțească câte un sentiment de

1) Ibid. pag. 177.
2) Ibid. pag. 233.

1) Ibid. p. 174—5.

generozitate. Astfel e bunăoară, *Celcaș*, a cărui «profesie» este furtul de prin magaziile din porturi,—care înduioșindu-se de rugăciunile unui băeat de țăran, i aruncă în nas cu dispreț, vre-o 500 de lei, prețul cu care a vândut niște marfă furată într'o noapte.

Cum se formează această plagă socială, a vagabonzilor? S'ar putea spune, că unii se nasc așa: aceia cari de mici copii sunt refractarii la orce viață disciplinată, or, mai ales, cei cari sunt părăsiți de către părinții lor sau devin orfani de timpuriu. Alții, cei mai mulți, «se declasează» mai târziu. Poate că la început au stat bine. au avut o situație socială și s'au aflat într'o stare materială bună; dar, fie din cauza unor întreprinderi nenorocite, fie mai ales din cauza vre unui vițiu, mai cu seamă alcoolismul, s'au coborât din ce în ce mai jos, până când au căzut la fund, «în mocirlă». Și odată înmomoliți, nu se mai pot ridică. Felurite tipuri de acestea se află descrise de Gorki în *Ex-oamenii* (Cei cari odată au fost oameni) și în piesa intitulată *In mocirlă*.

Un contigent de vagabonzi, poate că cel mai mare, îl dau țăranii. Unii dintre ei, după ce au făcut armata și se dedulcesc la viața orășenească, nu se mai îndură să se întoarcă la țară. Ei rămân în oraș unde, dacă mai ales au nenorocirea să fie în atingere cu vagabonzii, alunecă orbește pe clina conrupțiunii și trândăviii, până când în cele din urmă sunt absorbiți în marea massă a declasaților. Alții, tot țărani, disperați de greutățile vieței casnice, pe care nu le pot ușură prin ceeace câștigă la țară, se duc la oraș cu nădejdea să câștige mai mult. Dacă n'au destulă putere de rezistență la tentațiile vițiului, atuncea cu timpul se pierd, își uită de familie și de toate și numai din când în când își amintesc cu drag și cu părere de rău, despre aceia pe care i-a părăsit în mizerie.

Unii dintre vagabonzi sunt chiar de viță nobilă. Astfel este, de exemplu, *Witty Tuczov*[1]). Arestat pentru vagabondaj, într'un sat; el este trimes sub paza unui vătășel, la subprefectura cea mai apropiată. Din vorbă în vorbă se dă pe față, că este fiul unei familii de nobili. Vătășelul mirat îl întrebă, cum de ajunse în acest hal. Iar vagabondul i spuse, râzând: «Lasă, frate Iefime, mi-am făcut și eu rostul în lumea asta. In slujbă nu m'am putut împăcà cu tovarășii mei și atunci m'am făcut actor. Mai apoi am fost samsar, negustor de lemne și ajunsei directorul unei trupe de actori. Am făcut datorii în toate părțile, din pricină că nu-mi mergea bine, așa că am pierdut tot ce bruma mai aveam!... Acum, frățioare, numai fac parte dintre boeri! *De asta am scăpat...*»

In trăsături generale, trecutul celor mai mulți vagabonzi se aseamănă. De altfel este firesc ca aceleași cauze—lipsa putinței de adaptare, înclinări la apucături rele, nenorociri—să producă aceleași efecte.

III

Emile Zola, mai nainte de a face un roman, căută să se documenteze în mod științific asupra subiectului ce aveà de tratat. Astfel, ca să scrie *Germinal*, in care este vorba de viața lucrătorilor mineri, el s'a coborât des prin mine și a căutat să afle o mulțime de amănunte privitoare la viața minerilor. De asemenea înainte de a scrie *La Bête humaine*, s'a interesat amănunțit de soarta lucrătorilor dela căile ferate, până chiar și despre toate piesele din care se compune o locomotivă.

De aceea romanele sale ne produc impresia vie a realității; căci autorul lor, mai nainte de a le scrie, a căutat pe cât i-a fost cu putință, să-le trăiască.

Ei bine, acelaș lucru și într'un grad mai mare se observă la scrierile lui Maxim Gorki. Viața vagabondului, pe care ne-o descrie în culori atât de vii și atrăgătoare, este aceea pe care el a trăit'o timp îndelungat. Dânsul a recurs rar la plăsmuirile imaginații sale; iar atunci când a făcut aceasta, nu a isbândit pe deplin; căci imaginația creatoare a lui este cu mult mai slabă de cât cea productivă.

Cazul acestui scriitor este ciudat și interesant în acelaș timp. Pe când alți literați au reușit să ne înfățișeze cu aceiaș măestrie deosebite categorii sociale,—Gorki este maestru în arta descrierii vieței numai unei categorii sociale, a vagabonzilor. In aceasta este neîntrecut. El a știut să ne deștepte interesul pentru viața unor tipuri, cari ni se păreau foarte puțin interesante.

O calitate de căpetenie a lui Gorki este *coloritul* Tablourile lui după natură sunt zugrăvite cu o vioiciune rară. Ceea ce-l face și mai plăcut, este lipsa de prolixitate. El nu se pierde în amănunte de prisos; nu spune de cât strictul necesar, pentru ca să-ți deștepte în minte imagina unui peisaj.

După cum se știe, una din inferiorițățile literaturii față de pictură este, că pe când pictura îți înfățișează ceva în mod *simultan*, literatura nu-ți poate înfățișà de cât *succesiv*. Literatul nu poate face ceea ce face pictorul, care-ți reprezintă *dintr'o dată* un peisaj sau o situație dintr'un moment dat. El trebue să-ți descrie *rând pe rând* toate amănuntele; rămânând ca tu care-l citești, să ți le poți închipuì înpreună. Așà se explică de ce pentru ca să prețuești o scriere de imaginație, trebue ca și tu să ai imaginație. Deosebirea este, că pe când scriitorul are imaginație *descriptivă* cititorul are imaginație *reprezentativă*. Și se observă acest ciudat fenomen psihologic, că o descriere făcută de un literat or cât de mare ar fi, este cu neputință să evoace în mintea măcar a doi cititori imagini absolut identice.

În potriva acestui neajuns al literaturii, adică al neputinței în care se găsește să-ți prezinte ceva în ansamblu, nu s'au putut găsì mijloace de a-l înlătură cu totul; dar numai acela de a-l micșorà și acest mijloc este *sobrietatea descrierilor*. Nimic de prisos. Să prezinți schițe după natură; dar așa fel, în cât să evoace în mintea cititorului imagina unui peisaj întreg.

Superioritatea lui Gorki stă în aceasta. Niciodată descrierile lui nu ne obosesc; căci nu se pierd în amănunte de prisos. El nu ia din natură, decât ceea ce este mai interesant și mai fermecător în acelaș timp. Rar literat care să descrie marea cu sublimele ei peisaje, în culori mai fermecătoare.

Și după cum în *Răsboiu și Pace* al lui *Tolstoi* rămâi adânc impresionat, de felul cum el îți descrie cerul

1) Gorki, *Prieteni din copilărie*. Traducere (în *Revista Idealistă*. Oct. 1907.

înșelat, descriere ce se repetă, fără să se asemene, în toată desfășurarea romanului; tot așà de impresionante sunt peisajele marine ale lui Gorki, de care sunt presărate cele mai multe dintre nuvelele lui.

Dacă judecăm numai după înfățișarea externă, credem că mentalitatea unui vagabond e puțin complexă; pe când în realitate faptul este cu totul altfel. Și acesta este un alt merit mare al lui Gorki: de a ne desvăluì starea sufletească a celor care compun marea armată a desmoșteniților de soartă. Gorki este un pătrunzător psiholog, înzestrat cu darul de a ne descrie amănunțit ceea ce observă. Intuiție psihologică au mulți, dar ceea ce le lipsește aproape tuturor, este calitatea de a expune ceea ce observă și așà fel, în cât să ne intereseze. Nimeni până la dânsul nu a putut face în mod atât de complect psihologia vagabondului. De scrierile sale nu se poate lipsì nici unul dintre cei cari studiază pe vagabonzi din punct de vedere social și psihiatric. El ne arată cum în corpul acestor oameni căzuți în cea din urmă treaptă a degradării, se poate să existe o inteligență pătrunzătoare, un spirit de analiză fin și câte o dată — din nenorocire, foarte rar — o simțire aleasă. Căci, printr'o ciudățenie a naturei omenești, chiar în sufletul cel mai conrupt, tot se mai găsește câte o mică parte curată, care însă este atât de mică, în cât se pierde în noianul părților rele.

Gorki este un adevărat și mare artist. El are calitatea să ne descrie partea cea mai scabroasă a naturii omenești, fără ca să ne producă scârbă. Și aceasta este rară calitate, de a puteà să *estetizezi* tot ce descrii. Căci una este să reprezinți naturalul, acțiune pe care o poate face chiar și un om de rând și alta, să înfățișezi *naturalul estetic.*

Gorki, după cum de altfel este firesc, are și defecte. Unul este acela de *a poetizà* câte odată pe vagabond, adică de a ni-l înfățișà într'o lumină prea favorabilă. Se observă că dânsul simpatizează. mai mult decât compătimește, pe acești declasați, cari se pot socotì cu drept cuvânt, ca o plagă a societății. Ceva mai mult, el *idealizează* viața de vagabond, scoțând în relief mai cu seamă puținul ei farmec,—dacă s'ar puteà numì așà— decât nenumăratele-i amărăciuni. Nu e de mirat să se găsească naivi, cari să rânească după asemenea viață, cum s'au găsit unii cari, după citirea lui *Robinson Crusoe*, s'au încercat să ducă acelaș fel de traiu ca celebrul erou al lui *Daniel de Foë*; adică să se retragă într'un loc pustiu. unde să trăească cu totul departe de oameni. E de prisos să spunem, că s'au convins curând de contrastul dintre poezie și realitate și n'au știut cum să se întoarcă mai curând în societatea omenească, pe care cu atâta naivitate o părăsiseră.

Gorki poate fi socotit ca mare nuvelist, nu însă și ca distins romancier; căci sfera talentului său se mărginește la descrieri de tipuri și nu la acțiuni complicate.

In arta de a-ți înfățișà un tip, dânsul este neîntrecut. Când însă este vorba de expunerea unui întreg și mare complex de împrejurări, în care să ne arate ciocniri între numeroase patimi omenești și felurite și schimbătoare stări sociale, cum este de exemplu în *Ana Karenina* de *Tolstoi*, sau în vre un roman de *Balzac, Dickens* sau *Zola;* atunci devine puțin interesant. Romanul este, după cum se știe, un gen literar foarte greu, din cauză că, ți se cere să descrì o lume întreagă de oameni și de patimi omenești, în toată complexitatea lor. In aceasta Gorki n'a reușit și nici nu pare, că va reușì.

Din acest punct de vedere, el se poate socotì mai prejos de *Dostoiewski, Tolstoi, Turghenef* și alții.

Aceasta îl face, ca în cele din urmă să pară monoton; căci ori cât de numeroase ar fi tipurile pe care nu le descrie, totuși ele prezintă destule trăsături generale prin care se aseamănă.

In literatură, ca și în celelalte arte, pentru ca să fi remarcat și să poți trăì un timp anumit și în posteritate, trebue să ai *o notă personală,* — estetică, se înțelege — trebue ca scrierile tale să se deosibească de ale celorlalți prin ceva, care n'a mai fost și care îți aparține ție și numai ție.

Și cu cât această notă personală va fi mai pronunțată, cu atât și celebritatea ta va durà mai mult. Câte poezii se scriu și cu toate acestea, câte rămân? Foarte puține, din cauză că rar găsești vre-una, care să se distingă prin ceva cu totul deosebit. Numărul poeziilor celebre este foarte restrâns.

Tot astfel și cu proza. In fiecare zi se publică nuvele și romane, ce dispar însă tot așà de repede după cum au apărut; căci ori sunt la fel cu acelea care au mai fost ori le sunt inferioare.

Care este nota personală a lui Gorki și cum se explică faima, pe care au produs-o scrierile sale? Ceeace se remarcă în primul rând la dânsul, este mai mult *noutatea subiectelor tratate*, decât noutatea felului cum le tratează. Câți scriitori n'au avut colorit și pătrundere psihologică; dar din cauză că subiectele pe care le-au expus, au fost prea obișnuite—scrierile lor ne-au impresionat puțin. Nu tot astfel este cu scriitorul de care ne ocupăm. Până la dânsul, nimeni nu a întrodus în literatură viața vagabonzilor; toți au avut numai dispreț pentru această categorie socială, care crește din ce în ce. Gorki prin scrierile lui ne-a arătat, că ea merită mai multă atenție și că chiar în mijlocul ei, căzută așà de jos, se mai găsește câte o ființă al cărei creer să scânteeze vre-o idee mai deosebită și în a cărei inimă să se afle câte o simțire aleasă; după cum se întâmplă câte odată să descoperi într'un maldăr de gonoi vre-o piatră prețioasă.

Gorki ne-a arătat, că vagabonzii în cea mai mare parte sunt și ei niște filosofi, cari practică o filosofie *sui generis*, caracterizată prin două note distinctive: *pesimismul ca gândire* și *cinismul ca purtare.*

Scrierile lui au și o însemnătate socială, căci ele zugrăvesc o categorie de oameni puțin cunoscută, deși foarte numeroasă. Pe un istoric și mai ales pe un sociolog îl interesează și trebue să-l intereseze întreaga societate, cu toate părțile din care se compune. Și meritul lui Gorki este, că ne-a descris o parte a societății pe cât de stranie, pe atât de interesantă.

Impresia ce-ți produce citirea scrierilor sale, este destul de ciudată. Sufletul tău trece rând pe rând prin deosebite stări emotive, în care mai ales alternează compătimirea cu indignarea. Aci te simți revoltat de cinismul unora dintre eroii scrierilor sale, aci te coprinde mila din cauza degradării morale și sociale în care-i vezi

căzuți. Și nu ști dacă trebue să-i blestemi or să-i plângi. Poate că blestemul ar fi nedrept, întru cât deseori ai a face cu niște oameni, cari sunt victime ale temperamentului lor.

Konovalov a avut multă dreptate, când a spus: «Noi suntem altfel ursiți... Mumele noastre ne-au născut într'un ceas rău».

N. ZAHARIA.

PEDAGOGIA

EDUCAȚIA INDIVIDUALĂ ȘI SOCIALĂ

Una din chestiunile cele mai importante, cari agită pedagogia timpului nostru, e fără îndoială aceea, dacă educația trebue să fie individuală sau socială, dacă educatorul poate și trebue să formeze *personalități*, sau e necesar și bine să formeze *elemente sociale*.[1]) Rezolvarea acestei probleme depinde în mare parte de răspunsul ce se dă următoarei chestiuni: găsim în om elemente esențial individuale, îndepedente de mediul social, sau din contra, omul izolat de societate nu are o valoare în sine, individul cugetă, simte și lucrează în conformitate cu mediul în care s'a născut și a crescut?

Kant a insistat mult asupra valoarei personalității. Indivizii ca ființe raționale sunt «scop în sine» și niciodată nu trebue considerați ca «mijloc». Omul are, nu numai dreptul, ci și datoria de a-și câștigă și menține îndependența morală; el trebue să reziste orcăror atacuri din partea mediului natural și social, menite să-i distrugă personalitatea. Individul trebue să-și găsească scopul în sine, nu în *afară*, el trebue să fie independent de «mecanismul naturei» Tot astfel *Goethe*, *Schiller*, *Jean Paul Richter*, ș. a., sunt convinși de valoarea absolută a individualității.

Teoriei individualiste se opune pedagogia socială a timpului nostru, care consideră influența eredității și a mediului ca hotărîtoare pentru ființa omului. Calitățile fizice și psihice se moștenesc din tată în fiu; predispoziții morale, intelectuale și fizice trec dela o generație la alta, iar spiritul social și cultura timpului e atmosfera în care respirăm cu toții, e hrana sufletească a tutulor.

Mai mult, biologia ne arată că omul, prin faptul că face parte din lumea organică și e supus legilor acestei lumi, nu poate urmări scopuri cari ar contrazice tendințele ei naturale. Cum însă legea de căpetenie e conservarea și perfecționarea speței, aceasta trebue să fie și scopul principal al existenței și desvoltărei indivizilor și atunci individul în sine, independent de speță, nu mai are sens. Valoarea omului e cu atât mai mare, cu cât contribue mai mult la realizarea scopului general; cu cât contribue mai puțin, cu atât valoarea lui scade, iar dacă nu contribue cu nimic, valoarea lui e nulă. *Bine* este aceea ce ajută la conservarea și perfecționarea speței, *rău* aceea ce o amenință.

Intărirea organismului social, conservarea și sporirea civilizației și culturei sociale e scopul suprem al activității omenești.

Existența și cultura individuală sunt bune întru cât servesc la realizarea acestui scop. Astfel, desvoltarea individualității devine un *mijloc*; personalitatea ca *scop în sine*, cum dorea Kant, dispare pentru a face loc atomului social. Omul ca persoană izolată e o abstracțiune sau un produs al fantaziei. Indivizii sunt reduși la niște simple elemente ale organismului social. Ei vor fi — conform pedagogiei sociale— educați pentru societate; caractere personale sunt admisibile, numai întrucât se consacră scopului comun și pot fi purtate de curentul social.

Unul din factorii principali, cari au provocat acest curent de pedagogie socială, e desigur exploatarea în massă, marea industrie, comerțul, etc., cari reduc valoarea activității individuale la minimum. Se știe cât de puțin important e rolul individului într'o fabrică sau chiar într'o casă mare de comerț: el muncește în mod mecanic, fără a-și puteà permite să ia inițiativa unui lucru nou și fără a cunoaște bine, uneori de loc, scopul final al activității sale; corpul muncește mult, spiritul foarte puțin. Omul devine un instrument de producție, el nu mai e scop în sine, ci mijloc. Mașina asupreste personalitatea. O încătușare a individualității observăm adesea și în școală, biserică, politică, etc.

S'ar părea că asuprirea individualităților, înnăbușirea caracterelor personale, ar fi o condiție esențială a conservărei și prosperărei diverselor instituții sociale. De fapt însă, după cum vom arătà mai departe, viața sufletească a societății are nevoe de personalități și un progres real al culturei nu e posibil dacă le escludem pe acestea.

Inainte de a stabili o atare legătură între educația individuală și cea socială, e bine să știm ce imputări aduc *individualiștii* educației sociale și ce pretenții au ei.

Fiecare individ, zic aceștia, ara în afară de existența socială, o existență personală, el nu face parte numai din lumea naturală și socială, ci și din *lumea morală*. Or, între lumea socială de-o parte și cea morală de altă parte, în loc de a domnì armonie, de cele mai multe ori există contradicții evidente: societatea, deși aprobă în teorie virtutea și adevărul, de fapt încurajează adesea viciul și minciuna. Acei ce știu să se prefacă și să profite de orce împrejurări favorabile ajung departe; cei sinceri și dezinteresați păsesc greu, ceeace însă nu le aduce admirația, ci batjocura lumei, căci sunt considerați ca necunoscând lumea, ca lipsiți de experiență, etc. Cei dintâi —cari se pot preface—, după ce au cunoscut societatea așà cum este, nu cum vreà să pară, se supun exigențelor ei călcându-și pe conștiință; ceilalți ascultă de conștiința lor morală. Primii sunt sclavi ai societății, ei ascultă de ceea ce le dictează *lumea din afară*; ceilalți sunt independenți, întru cât sunt în armonie cu *lumea din ei* și rezistă tentațiilor venite din partea lumei din afară. Unii sunt atomi sociali ceilalți personalități morale.

Personalitatea omenească se manifestă, nu numai în domeniul moral, ci și în cel intelectual și nu numai față de mediul social, ci și față de mecanismul naturei. Aceasta ne-o dovedește activitatea spontană a spiritului

1) Am avut în vedere, în special, scrierile lui Natorp, Bergemann, Eucken și Kästner.

nostru față de impresiile din afară. Acestea nu sunt primite în mod pasiv de individ, ci prelucrate, transformate în atmosfera lui intelectuală. Această reacțiune e o manifestare liberă a forței individuale, care pornește dinăuntru în afară, nu e impusă de mecanismul natural. E o mare deosebire între elementele primitive ale cunoștinței — materialul pe care ni-l procură natura — și aceea ce face activitatea spontană a spiritului din acest material.

Dar ne-am puteà convinge de adevărul că în om există elemente individuale, care-i păstrează oarecare independență — după gradul lor de intensitate — față de mediul social, nu numai pe cale teoretică, ci și prin experiența de toate zilele. Fiecare om trăește, pe lângă viața publică socială, pe care i-o impune mediul, cariera, convenințele sociale, etc., și o viață particulară, personală, care nu-i e impusă de nimeni. O dovadă e dorința de a petrece din când în când câteva ore alături de un prieten bun, sau nevoia ce simțim une-ori de-a fi singuri, de a trăi puțin în lumea aceia care ne aparține numai nouă, în conștiința noastră.

In asemenea momente lanțul social cade și omul trăește conform naturei lui interne, el lapădă masca socială. De aceea adevăratul caracter iudividual al omului il cunoaștem mai ușor din viața lui intimă, decât din cea publică.

La unii oameni însă, elementul personal e atât de puternic, încât nu se lasă a fi copleșit de mediul social, ci predomină toată activitatea lor. Aceștia sunt în orce act credincioși conștiinței lor, chiar dacă prin aceasta s'ar pune în evidentă contradicție cu mediul în care trăesc. Kant opune moralei utilitariste a timpului său, morala conștiinței, acel imperativ categoric, căruia trebue să ne supunem fără șovăire, chiar cu sacrificiul propriei existențe, iar Isus Christos luptă contra curentului moral-social al timpului și își pune viața în joc pentru a realizà aceeace îi dictează conștiința. Natural că asemenea personalități distinse sunt rare, totuși găsim destui indivizi la cari elementul personal predomină influența socială. Aceștia caută să-și păstreze caracterul lor individual și în viața publică și față de convenințele sociale. Ei, chiar dacă nu au puterea de a influență starea socială, cel puțin nu se lasă a fi subjugați de relele societățel.

Aceia însă, a căror individualitate e prea slabă și prea puțin cultivată, pentru a rezistà influenței sociale, în special influențelor rele, se adaptează din ce în ce mai mult mediului, își pierd treptat autonomia morală, în parte și pe cea intelectuală, și devin astfel sclavi ai capriciilor lumei în mijlocul căreia trăesc. Ii găsim prin toate colțurile societății și nu numai în viața publică, ci și în cea privată, și aci îi poți descoperì ușor, mai ales în timpul carnavalului prin saloane. Cu cât această categorie de sclavi ai mediului, de atomi sociali, crește în detrimentul celeilalte categorii, cu atât scade intensitatea vieței sufletești a societății.

Pentru a evità un atare regres moral, trebue—după pedagogii individualiști—să considerăm cultura și instituțiile sociale, nu ca *scop*, ci ca *mijloc*, ca bază reală a vieței sufletești. Stat, biserică, școală, nu trebue să fie decât instituții pentru cultivarea vieței sufletești, iar nu niște domenii la a căror conservare ar fi utilizați indivizii. Aceasta se întâmplă când, spre ex., biserica consideră dogma și cultul ca scop, în loc de a le considerà ca mijloc de întărire a credinței.

Așa dar, individualiștii ajung la principiul că instituțiile sociale sunt făcute pentru indivizi, iar nu indivizii pentru ele. Societatea ca bază reală a vieței sufletești are o mare valoare, întru cât pe de o parte provoacă și susține activitatea sufletească — școala, biserica, ș. a.— pe de altă parte îndreptează pe cât posibil— prin legi, armată, administrație, etc.,— lipsa materială și diversele efecte cari ar turburà acea activitate. Civilizația și cultura socială numai astfel utilizate, ca mijloc, ajută la sporirea vieței și activității sufletești și «principalul nu e capitalul ce posedăm, ci venitul ce produce», iar acesta depinde de modul cum vom întrebuința capitalul.

Din cele expuse până aci e ușor de găsit consecința pedagogică a teoriei individualiste: educatorul nu va tinde să uniformizeze caracterele, supunându-le unui tratament comun, ci va avea în vedere dispozițiile naturale ale fiecărui individ. Educația se va face din năuntru în afară, nu din afară înăuntru, adică normele acțiunei educative nu trebue să ne fie impuse din lumea externă, ci să răsară din propriul nostru suflet; forma pe care trebue s'o dăm individului pentru a-l face personalitate, nu o găsim în năzuințele și necesitățile lumei, ci în adâncul sufletului individual. Școala va avea în vedere în primul rând, nu formarea viitorilor cetățeni și pregătirea pentru viața practică, ci cultivarea forțelor intelectuale, morale și fizice ale indivizilor.

Așà dar, cele două curente pedagogice — social și individual — sunt opuse: unul subordonează pe indivizi societății, cellalt pune societatea în serviciul indivizilor. Exagerate ne par ambele, însă mai aproape de adevăr ne pare cel individualist. A căutà să înăbușim individualitățile nu e nici drept, nici în interesul societății. Individualitatea e un «dar dumnezeesc», a zis Goethe, și ca atare trebue respectată. Nu e nimănui permis— chiar dacă i-ar fi posibil—să distrugă sau să asupreasscă germenii buni pe cari natura i-a sădit în adâncul sufletului nostru, pentru a ne impune o existență și activitate contrarii dispozițiilor naturale. Și nu e nici în *interesul* societății să reducă pe indivizi la niște atomi sociali, căci în cazul acesta — activitatea spontană fiind înlocuită prin cea mecanică—cultura regresează în loc de a progresà. Dacă însă respectăm individualitățile, atunci fiecare membru al societății, lucrând conform dispozițiilor lui naturale, va produce mai mult cantitativ și calitativ și deci, și activitatea generală, care ar rezultà din cele individuale, va fi mai intensă și mai variată. Acest principiu îl admite și pedagogia socială, dar numai în teorie, căci atunci când stabilește scopul educației are în vedere tot societatea ca suverană, și nu indivizii cari o compun; educația pentru societate rămâne scop principal.

Și atunci ne întrebăm: trebue să educăm pe elevi pentru societatea actuală, sau în vederea unei societăți viitoare mai bună? In primul caz ar trebui să asuprim individualitatea, să slăbim caracterul, să lăsăm drum liber tutulor însușirilor cari l-ar face pe individ apt de a suportà adesea minciuna și viciul, căci după cum am

arătat mai sus, societatea e de fapt cam certată cu morala.

Dar menirea indivizilor, ni se va răspunde cu indignare, nu este de a conservà şi întări o rea stare socială, ci de a contribuì fiecare după forţele şi aptitudinile lui, la ameliorarea ei. In cazul acesta însă indivizii nu ar mai fi sclavi ai societăţei, ci nişte personalităţi menite să modifice starea socială, deci nu ei ar fi supuşi mediului social, ci acesta ar fi supus înfluenţei lor.

Şi cum vom realizà asemenea personalităţi, decât desvoltând tot ce găsim bun în individ, indiferent dacă unele însuşiri ar fi opuse actualei stări sociale. ***Scopul principal ar fi deci educaţia individuală, care indirect ar servì societatea.*** O atare formulare a scopului educativ găsim la Pestalozzi, care ne spune că numai desvoltând în indivizi forţa morală, intelectuală şi fizică, vom realizà binele moral şi material al societăţei. Numai formând caractere adevărate societatea va progresà.

Cultivând intelectul şi moralitatea indivizilor vom face ca bunurile materiale să devie instrumentul tendinţelor înalte ale spiritului, întrucât cele dintâi ar servì la satisfacerea celor din urmă. Individul devenit personalitate, ar manifestà, nu numai forţă mecanică şi tendinţi utilitariste—ca atomul social—, ci, în primul rând, forţă spontană şi tendinţi ideale. Spiritul ar predominà asupra materiei, spontaneitatea asupra mecanismului; viaţa sufletească generală ar spori.

Astfel am puteà stabilì armonie între corpul educaţiei individuale şi al celei sociale, nu însă prin coordonare, ci prin subordonare: scopul social ar fi subordonat celui individual, căci scopul esenţial şi direct al educaţiei rămâne ***formarea personalităţei.***

Dar, pentru ca individul să poată colaborà la ameliorarea şi progresul culturei sociale — trebue s'o cunoască. Iată un element—cunoaşterea culturei sociale—pe care nu-l mai găsim în individ, ci ni-l dă societatea şi care e un important punct de unire al celor două tendinţi pedagogice, individuală şi socială. Intr'adevăr: pentru a puteà întări şi desvoltà forţa intelectuală a individului—scopul educaţiei individuale—ne trebue material, hrană sufletească, am puteà zice combustibilul producător de energie, ne trebue aceea ce. în şcoală numim obiecte de învăţământ. Acest material, întrucât mijloceşte cunoaşterea culturei timpului şi a condiţiilor ei, pe lângă că poate satisface scopul individual prepară pe elev pentru societatea în care va intrà. Aceea ce trebue însă, neapărat să predomine, e prima parte, formarea personalităţei, căci fără această armă, individul nu va puteà rezistà influenţelor rele ale mediului, ci va devenì sclavul lui; posedând-o însă, cunoaşterea mediului îi va întări caracterul.

Contra culturei individualităţilor s'ar puteà aduce următoarea obiecţiune: dat fiindcă trăim în timpul marilor întreprinderi industriale şi comerciale, a căror bază e munca mecanică şi că atari întreprinderi se răspândesc din ce în ce mai mult, avem mai mare nevoe de oameni docili, supuşi, cărora să le convie munca mecanică, decât de individualităţi dotate cu spirit de iniţiativă şi doritoare de activitate spontană. Conducătorii, instituţiilor sociale şi ai diverselor întreprinderi sunt puţini, ei reprezintă minoritatea; majoritatea o compun cei ce mânuesc maşina.

Ar urmà ca acestora, în loc de a le întări voinţa să le-o slăbim, şi în loc de a le cultivà intelectul, să-i lăsăm în întunericul ignoranţei; astfel dobândim elemente bune la munca mecanică şi, mai ales, evităm greva şi anarhia. Dacă nu putem sacrificà maşina—căci nu putem stăvilì progresul civilizaţiei — să sacrificăm individualităţile. Este oare necesar acest sacrificiu? Nu, căci greva şi turburările anarhice sunt susţinute de cele mai multe ori de ignoranţă, nu de cultură. Pe oamenii lipsiţi de cultură şi slabi de voinţă îi poţi uşor amăgi, dacă le ataţi puţin sentimentele egoiste, şi atunci se lasă a fi conduşi ca o turmă de oi, chiar când cauza lor nu e dreaptă. Omul de caracter însă şi cu intelectul cultivat se pune în grevă numai atunci când cauza lui e dreaptă, sau, mai bine zis, când e convins de dreptatea cauzei lui; iar, dacă convingerea lui e falşă— orcine se poate înşelà—, sau la un moment dat e orbit de pasiune, îl putem readuce la calea cea bună, căci e capabil să ne priceapă.

Natural, că atunci când are dreptate nu cedează, tocmai pentrucă îşi dă bine seama de ceeace face şi are forţa de a rezistà tentaţiunilor.

Dar poate că tocmai aceasta e cauza pentru care ignoranţa e preferată educaţiei serioase: dacă muncitorii aceia ar fi oameni de caracter şi bine luminaţi, nu ar mai puteà fi consideraţi— cum se întâmplă adesea— ca nişte simple instrumente de producţie, ca mijloace necesare pentru producerea bogăţiei, ci ar trebuì să li se acorde drepturile cuvenite. Luminarea şi moralizarea clasei muncitoare, nu poate fi încurajată fără a periclità realizarea tendinţelor egoiste ale conducătorilor. Ooamenii de caracter însă, nu se vor teme de-a aprobà educaţia poporului şi adevarata educaţie nu e posibilă fără individualizare.

Concluzia la care ajungem este că educaţia individuală — nu sub forma exagerată în care o găsim la unii pedagogi individualişti ci având în vedere binele comun—, e de preferat, atât pentru individ, cât şi pentru societate, căci pe de o parte tinde să desvolte forţele individuale, să formeze personalitatea, pe cale organică, adică având în vedere dispoziţiile naturale ale fiecăruia; pe de altă parte tinde la înălţarea nivelului sufletesc al societăţei, de oarece, tocmai prin faptul că formează personalităţi, ridică forţa morală deasupra celei mecanice, tendinţele idealiste de asupra celor utilitariste, face ca spiritul să predomine materia.

G. G. ANTONESCU

A apărut la Librăria Socec şi Alcalay din Bucureşti:

Puterea Sufletească

PARTEA II-A

Mecanismul actului voluntar. Caracterul

DE

C. RĂDULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

Preţul Lei 2.50

ŞTIINŢA

AVIAŢIUNEA

Privirile tuturor sunt îndreptate azi, cu un interes ce merge crescând asupra îndrăsneţelor încercări, făcute cu atâta râvnă, pentru rezolvirea problemei aviaţiunei.

Din timpurile cele mai îndelungate, omul a căutat pe cât a putut, să domine elementele naturei şi să le subjuge trebuinţelor lui, iar între ele acel care l'a tentat mai mult desigur că a fost cucerirea aerului. Câţi n'au descris şi n'au crezut că fericirea individului va constà într'însa, deslănţuirea lui de legile sociale fiind strâns legată de ea; câţi n'au descris fericirea popoarelor prin suprimarea forţată a fruntarielor, câţi n'au arătat fericirea omenirei întregi având la dispoziţie putinţa de

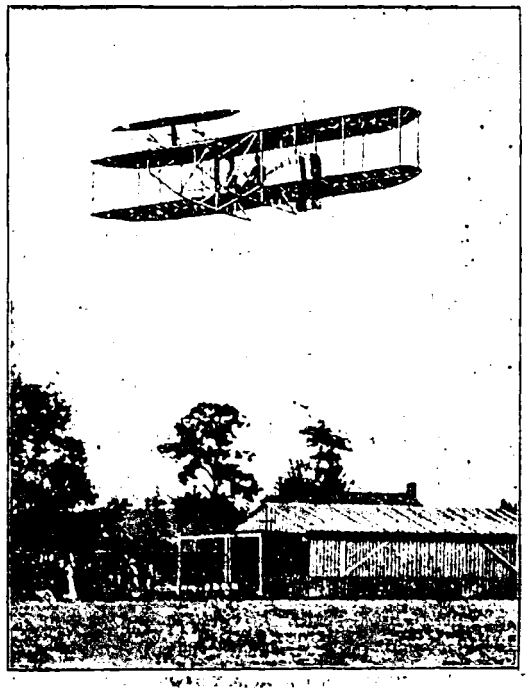

Balonul Wright

a se deplasà eftin şi cu o iuţeală de 200 klm. azi, mâni mai mare?

Dar chiar de am tratà aceste toate de utopii, totuşi rămâne de necontestat ca atunci când omul va puteà circulà sigur prin aer, condiţiunile întregei organizări omeneşti vor fi schimbate radical.

Lucrul este atât de adevărat în cât din negura vremurilor, dela fabuloasa încercare a lui *Icar*, dela *Mongolfier* şi *Lilienthal* până la *Wright*, omul n'a făcut decât să râvnească la desrobirea lui de legea ce'l leagă de pământ.

Sistemele prin cari a încercat el să-şi ajungă scopul sunt două: cel aşà zis «mai uşor ca aerul sau *aerostatică* şi cel aşa zis «mai greu ca aerul» sau *aviaţiunea*.

In articol de faţă nu ne vom ocupà decât de acest din urmă.

In ce constă el?.

In imitarea sborului păsărilor prin întrebuinţarea unui corp mai greu ca aerul.

Sborul păsărilor fiind însă de două feluri: cel cu «bătăi de aripi» sau *vâslit* şi cel cu «aripile întinse» sau *planat*, aviaţiunea va fi şi ea de două feluri: *vâslită* şi *planată* iar aparatele corespundătoare se vor chemà: *ortoptere* şi *aeroplane*. Ştiinţa le-a mai adăugat încà o categorie mixtă: *Helicopterele*.

Cum aceste sisteme se bazează pe principii de mecanică proprii, le vom expune pe rând, unul câte unul, pe cât de simplu pe atât de sumar, începând cu *aeroplanele*.

Aeroplanele.— Aeroplanele sunt după cum numele lor îl arată, aparate compuse din planuri, cari pentru a se ridicà şi umblà prin atmosferă, se bazează pe principiul următor:

Din mişcare se naşte o forţă numită ***rezistenţa aerului***, perpendiculară pe plan şi care este cu atât mai mare cu cât suprafaţa planului e mai mare, cu cât unghiul făcut de el cu horizontală este mai mare, şi cu cât viteză este iarăsi mai mare.

Existenţa acestei forţe ne serveşte la susţinerea planului, şi dă putinţa locomoţiunei aeriene.

Intradevăr fie planul P înclinat, (fig. 1)., deplasându-se

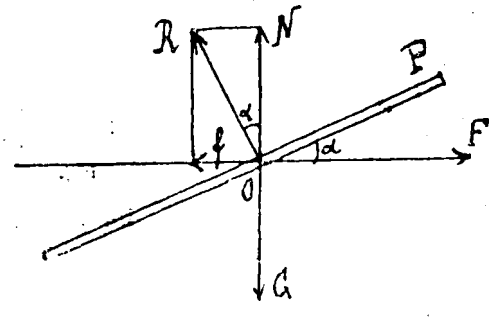

Fig. 1

paralel cu el însuşi în sensul săgeţei, fie F forţa propulsivă, G greutatea lui şi *R* rezistenţa. Dacă descompunem prin un paralelogram pe *R* în componentele sale N şi f, N verticală, f horizontală, vedem că dacă N este egal cu G planul va plutì, ele anulându-se. Condiţie esenţială, este ca unghiul α să fie foarte mic, căci atunci şi f este negligabil ca rezistenţă la înaintare, apoi ca viteză să fie destul de mare, pentru ca *R* care devine egal cu N, să poată egala greutatea G a planului dat.

Din această rudimentară expunere, se poate foarte uşor înţelege cum pot aeroplanele să se mişce în aer, însă numai cu atât nu sboară; condiţiunea arătată este principală, rămânând încă o sumă altele de neapărată trebuinţă de expus.

Vom face-o, pe cât de scurt, pe atât de simplu.

Aceste condiţiuni sunt de două feluri:

I. Cele de ordin primordial, indispensabile: *direcţiunea* şi *echilibrul*,

II. Şi cele de ordin secundar, de perfecţionare, ca: *planuri concave, forme mono sau biplane, motoare cât mai uşoare pentru cât mai mare putere, cea mai bună helice*, etc.

I. *Direcţiune şi echilibru.*

Ori şi cine îşi poate închipuì că cu un aeroplan neechilibrat sau cu care nu ne-am puteà mişcà în cotro am voì, n'am puteà să cucerim atmosfera, de aceea sagacitatea inventatorilor este mai ales îndreptată către ele.

Să vedem cum le-au rezolvit.

1. *Direcțiunea.*

Direcțiunea este de două feluri: cea din *planul vertical* adică putința de a se mișca în sus și în jos, și cea din *planul horizontal* adică putința de a se mișca la stânga și la dreapta, celelalte toate combinându-se din ele.

La această condiție, aproape toți aviatorii au răspuns prin întrebuințarea a așà ziselor *cârme de profunzime* și *de direcție*, consistând din niște planuri mobile, (cel din față în jurul unui ax horizontal, cel de din dos în jurul unui ax vertical (fig. 2) a căror mai multă

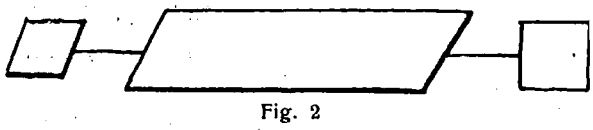

Fig. 2

sau mai puțină înclinare, dau rezultante horizontale și verticale ale lui *R*, cari schimbă drumul aeroplanului. Cele două figuri 3 și 4 ne arată, că F fiind forța

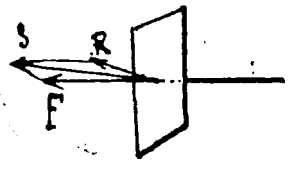

Fig. 3

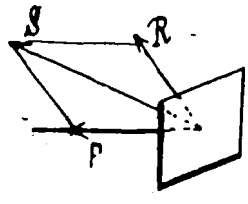

Fig. 4

propulsivă și R rezistența, rezultanta lor S va mișcà aeroplanul la fiece moment în direcție oblică, fie vertical, fie horizontal, și deci îl va aduce unde vom vrea.

2. *Echilibrul.*

Echilibrul poate fi stricat în două planuri, în cel *vertical* și în cel *horizontal*, adică *dinainte înapoi*, dela *stânga la dreapta* și *viceversele* lor.

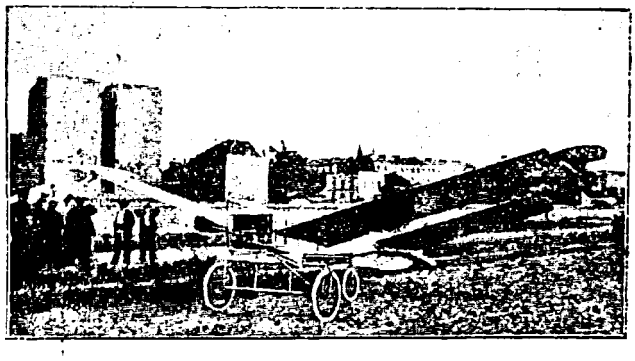

Aeroplanul Blériot

Pentru a se remedià, se întrebuințează o grămadă de sisteme. Nu vom expune aici decât pe cele mai importante, cari sunt de două categorii.

1. *Omenești.*

2. *Automate.*

1. Cele omenești consistă: fie în deplasarea centrului de gravitate a conducătorului în sens contrar cu înclinarea produsă, fie în sistemul lui *Wright*, care revine în a acționà încontinuu *cârma de profunzime* și a corectà astfel înclinările în *planul vertical*; cât despre cele din *planul horizontal*, noutatea mare este modificarea suprafețelor în partea unde se produce înclinarea și se chiamă *sistemul suprafețelor strâmbe*. După cum se vede, acest sistem este foarte imperfect, cerând o școală de prima forță.

2. Cele automate consistă în:

a) *Scoborârea centrului de gravitate* cât mai departe de centrul de presiune, adică de punctul unde este aplicat *R*, pentrucă atunci când planul se va înclinà, G și N să formeze un *cuplu* de readucerea planului în poziținea primitivă.

b) *Intrebuințarea cozei.*

Toate aeroplanele franceze o au, ea echilibrează automat în ambele planuri, dar în cel horizontal mai puțin, și se compune din planuri horizontale și verticale puse la distanță mare, îndărătul aeroplanului. Efectele ei se explică ușor:

a) Pentru planul vertical, dacă ne uităm la fig. 5,

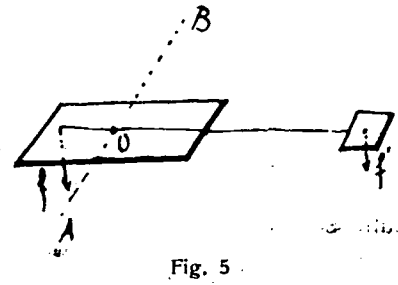

Fig. 5

vedem că forța *f* care dezechilibrează aeroplanul lucrând în fața lui, va fi echilibrată de aceeași cauză pe suprafața mai mică a cozei, fie *f'*, căci distanța dela axul A B împrejurul căruia ar trebuì să se învârtească aeroplanul, la *f'*, este mai mare decât cea până la *f*, și

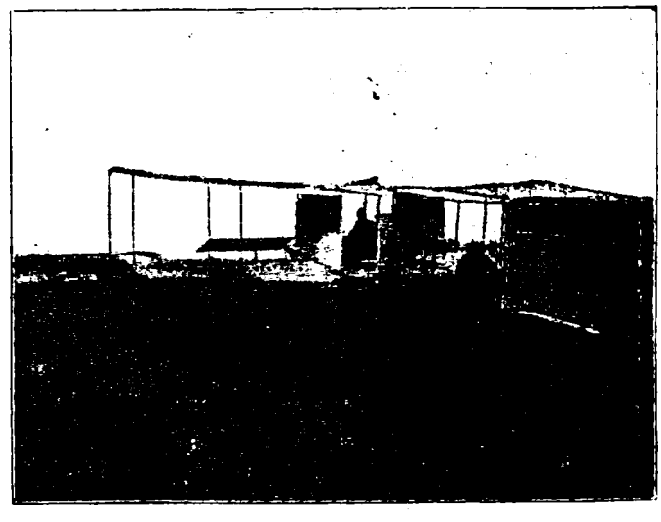

Aeroplanul Délagrange

noi știm din Mecanică că atunci când ele sunt invers proporționale cu forțele, echilibrul există. Suprafețele sunt astfel calculate, în cât raportul lor este egal cu raportul distanțelor, și cum forțele sunt proporționale cu suprafețele, ceeace am spus mai sus, este totdeauna exact.

b) In planul horizontal însă fig. 6 ne arată că re-

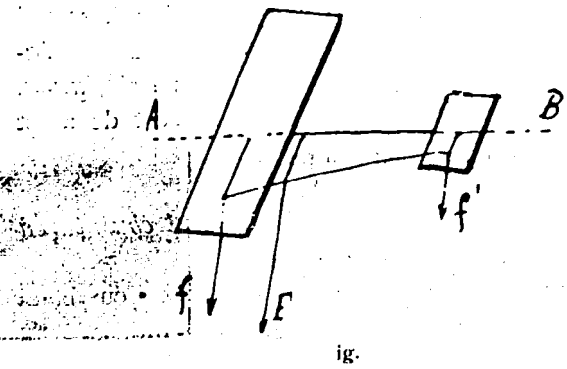

ig.

zultanta F a lui *f* și *f'* este mai aproape de axul AB decât *f*, și ca atare desechilibrarea este mai puțin intensă. Pentru a se remedià se astupă cu pânză suprafețele laterale la biplane, așà ca ele să opue resistență la înclinare în planul sus zis.

Sistemul are deci acest defect capital la monoplane pe lângă lungimea și greutatea cozei la ambele.

Din această cauză s'au căutat altele mai perfecte și între ele cele mai bune sunt a *doi Români: Sub-Locotenentul Coandă* și *inginerul Davidescu*, unul întrebuințând *giroscopul*, altul *pendulul*.

c) Giroscopul este un instrument foarte simplu, se compune din o masă care se învârtește împrejurul unui ax, posedând proprietatea ca pentru o viteză dată să se opue tuturor forțelor perturbatoare cari n'ar întrece o intensitate dată.

Sfârleaza este un giroscop și știm din experiență că pentru a o deranjà din poziția ei trebue să întrebuințăm o forță cu atât mai mare cu cât se învârtește mai iute. După cum se vede prin întrebuințarea lui echilibrul va fi perfect, dată fiind o viteze pe aeroplan care să se opue ori și cărei forțe stricăcioase.

d) Pendulul se compune din o masă rigidă și lungă (fig. 7) care este atârnată sub aeroplan, și care are

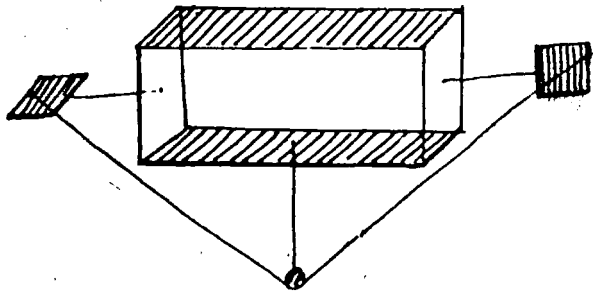

Fig. 7

putința de a se mișcà în toate planurile. De ea sunt legate tot rigid cele două cârme, astfel ca atunci când aeroplanul va luà o poziție înclinată în planul vertical sau horizontal, pendulul care în virtutea gravitațiunei păstrează totdeauna verticala, să încline fie cârma horizontală fie pe cea verticală prezentând astfel o suprafață înclinată a cărei rezistență *R'* să anuleze înclinarea produsă.

II. *Conditiunile secundare:*

1. *Forma planurilor* trebue să fie *dreptunghiulară*, pentru că s'a constatat că un dreptunghiu poartă mai mult ca un patrat de aceeaș suprafață.

2. *Forma aeroplanului* poate fi de două feluri *monoplană* și *biplană* (*Bleriot* și *Délagrange*). Cele biplane sunt mai greu de desechilibrat fiind mai scurte ca cele monoplane, unde cele două suprafețe sunt puse în lung una lângă alta; dar viteza lor este mai mică ca a celorlalte căci stâlpii cari susțin planurile opun o rezistență mare la înaintare.

3. *Planurile* trebue să fie *concave* pentru că s'a constatat că aerul alunecă mai ușor în acest caz, și aeroplanul câștigă în viteză.

4. *Helicea* trebue să fie cât mai *mare* și să se *învârtească* cât mai *încet*; *a)* pentrucă și ea fiind un plan înclinat *susține*, deci trebue să fie mare; *b), reculul*, adică diferența la mers între teorie și practică crescând cu viteza, aceasta trebue să fie mică; *c) forța centrifugă*, adică componenta forței de rotație care e anulată de *osie*, crescând cu viteza și *d) agitarea maselor* de aer ne mai susținând la fel cu cele limpede, fac ca viteza să fie iarăși mică.

5. *Helicea* trebue pusă în fața aeroplanului pentru ca conul de aer asvârlit în urmă să lovească suprafețele aeroplanului și să producă o susținere mai mare.

6. *Motorul trebue să fie cât mai ușor* pentru o *putere* cât *mai mare*:

Către acest sfârșit lucrează D. *Vuia, român* la Paris, construind *un motor cu ciclu închis*, adică care întrebuințează aceeași mică cantitate de combustibil la infinit. Avantajul îl vede ori și cine: este suprimarea greutății benzinei. Intr'adevăr un motor ca și o mașină cu abur întrebuințează gazuri sau vapori la temperaturi înalte, știut fiind că atunci ele au o putere de expansiune care crește cam cu temperatura, și cari lucrează asupra unui piston, unde se transformă în muncă mecanică; dar pe când la aburi combustibilul este deosebit de ei, la motoare combustibilul îl poartă benzina cu dânsa, căci ceeace lucrează, asupra pistonului sunt gazurile provenite din combinarea hidrocărburii cu oxigenul din aer, combinare care produce o temperatură foarte mare și care le încălzește.

Dacă am puteà retransformà aceste gazuri în benzină la loc vede ori și cine că ceea ce am spus ma sus e adevărat.

Ortopterele.— Ortopterele după cum am văzut sunt aparate cari imită sborul păsărilor bătând din aripi, sbor simplu ce se compune din două mișcări: una a bătăei și elevațiunei corpului, cealaltă a înclinărei aripelor sau a resfirărei penelor la ridicare, pentru a nu opune rezistența. Asupra acestui sbor sunt o sumă de teorii, dar nici una din ele n'a fost admisă până azi de știință.

Locotenentul Goliescu care a construit o *pasăre* cu acest fel de sbor îl explică prin o teorie proprie

Aeroplanul Coandă

consistând în a concepe susținerea ca provenind din sprijinul aripei pe aerul condensat prin bătae, condensare care i-ar permite să umble ca pe pavele.

Acum vre-o 30 de ani, *Beizadea Gr. Sturza* la *Iași* încercase și el după calcule făcute să imite sborul vîslit, dar în loc să construească păsări, adaptă aripi țiganilor săi și-i arunca de pe casă. Fie frica, fie greșelile de calcule, au făcut pe mulți țigani să-și rupă picioarele și Beizadeaua să-și înceteze experiențele, spre mâhnirea Ieșenilor cari făceau mare haz de *baragladinele* sburătoare.

Helicopterele.— Sunt aparate în cari nu lucrează decât helici; unele *horizontale* pentru *susținere* altele *verticale* pentru înaintare. Helicele având ca și șurupurile suprafețe înclinate, în învârtirea lor produc ca toate planurile rezistența *R* cunoscută, a cărei componentă verticală susține aparatul, dar diferența între helicoptere și aeroplane este, că puterea întrebuințată pentru acelaș efecte aproape *dublă* și ca atare ele sunt condamnate dinainte.

Acest lucru se explică ușor, dacă observăm că puterea întrebuințate de helicele de susținere este perdută, căci nu ea susține ci forța care ia naștere *R*, pe când la aeroplane această putere crează și pe R și face să înainteze și aparatul.

Toată lumea a văzut acele jucării compuse din două helice legate cu o bucată de cauciuc și montate pe un cadru de lemn, cari prin torsiunea cauciucului, se învârtesc în sens contrar și se urcă în aer, sparg geamuri și oglinzi spre bucuria copiilor și nenorocirea părinților, pentru a-și face o idee de ce sunt *helicopterele*.

Ca *încheere* vom spune că singure *aeroplanele* au sorți de isbândă și că cu toate perfecționările aduse, cu viteza lor de 200 km. pe oră, ele devin un factor util și sigur, care va face că peste puțin să vedem aerul brăzdat de ele cum sunt azi drumurile de automobile.

Pentru noi Românii, aeroplanele înseamnă începutul unei ere nouă în evoluția noastră; cei câți-va *inventatori Români* cari spre surprinderea noastră stau în capul mișcărei sunt augurii unei epoci de muncă creatoare și cu adevărat productivă.

EMANOIL GRIGORAȘ

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

DEVINE CINEVA INSTITUTOR PRIN VOCAȚIUNE?

Unul din momentele cele mai importante din viața unui om este de sigur acela când se decide ce carieră să-și aleagă. De el depinde întregul fel de viață al individului și contribuția pe care va fi el în stare s'o aducă la opera comună socială.

Cu toate acestea, acestui moment nu i se acordă importanța meritată, de oarece cei mai mulți tratează problema vocațiunei sau a carierei pe care o va urmă întreaga lor viață cu foarte multă ușurință, dacă nu chiar cu indiferență.

Puțini sunt aceia cari caută să-și dea seama, alegându-și o carieră oare care, de rolul pe care-l vor jucă în societate, de responsabilitatea pe care și-o incumbă și dacă vor fi sau nu în stare să îndeplinească cu succes acest rol. Și aceasta pentru că momentului așà de important al deciziunei pentru alegerea unei carieri nu i se acordă cel puțin un moment de reflexiune. Intâmplarea, prejudecățile sau chestiuni materiale sunt de cele mai multe ori determinante.

Sunt interesante din acest punct de vedere cercetările d-lui Tobie Jonckheere. D-sa, fiind profesor la școala normală din Bruxelles, a avut inspirația de a face cercetări în acest sens, punând pe elevi să-i răspundă în scris la întrebarea: care anume considerente i-au făcut să se înscrie la școala normală, să-și aleagă deci cariera de institutor?

Din 38 de răspunsuri, sau lăsând la o parte 3 cari n'au răspuns direct la chestiune, din 35 de răspunsuri d. Jonckheere face 5 categorii: I.—5 elevi au răspuns ce s'au decis fiindcă așà au voit părinții lor. II.—11 fiind-că au fost sfătuiți de părinți sau de alte persoane. III.—3 fiindcă au urmat exemplul tatălui sau al unui amic al lor, care sunt ei înșiși institutori. IV.—15 fiindcă viața de institutor oferă avantagii variate (vacanțe, etc.), V.—1 s'a hotărât la întâmplare.

In scurt, din 38 de elevi unul singur din categoria III pare a-și fi ales cariera mai rațională, mai cu plăcere, prin înclinație sau oare cum prin vocațiune. El povestește în răspunsul său cum tatăl lui îl trimeteà—înainte de a intrà în școala normală—să facă lecții cu copii mai mici de cât dânsul la școala la care tatăl său erà institutor. Acest lucru îl încântà și a contribuit în mare parte să'l decidă pentru cariera profesorală. Din ceilalți, 11 s'au decis fiindcă așà au vrut sau i-au sfătuit părinții ori persoanele cu autoritate asupra lor, iar 15 (dacă nu 20) din cauza avantagiilor materiale pe care le prezintă cariera de institutor.

Cum vedem, vocațiune ori motive mai nobile sau mai înalte nu prea se găsesc. De acea d. Jonckheere e de părere că ar trebuì ca părinții când voesc să se decidă asupra carierei fiilor lor să consulte pe profesori, cari cunoscând inteligența, sufletul copilului, sunt în măsură să spună ce calități are mai dezvoltate și care mai înapoiate și cam ce carieră ar puteà el urmà, conform acestor calități sau înclinări.

In acest chip, făcând pe copil să-și aleagă o carieră pentru care e capabil, sau pentru care are înclinațiuni, el va fi în stare să-și indeplinească profesiunea cu mai multă ușurință, perfecțiune și plăcere, contribuind astfel mai cu folos la opera socială la care cu toții conlucrăm.

MIO.

DROGUERIE & PARFUMERIE
D. G. DIAMANDI
BUCUREȘTI
EAU DE COLOGNE
Grand Prix Exposițiunea Internațion. de Higienă
PARIS 1907